کـورتە ڕوونکردنەوە بـۆ هەندێ ناو وحوکمـی شەرعی بـۆ موسڵمانان

نووسەر :
مامۆستا ئوسامە تەوحیدی (شارەزووری)

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ناوی کتێب

کورتە ڕوونکردنەوە بۆ هەندێ ناو وحوکمی شەرعی بۆ موسڵمانان

نووسەر :

مامۆستا ئوسامە تەوحیدی (شارەزووری)

الدَّوْلَةُ الإِسْلَامِيَّة

خلافةٌ على مِنهاجِ النُّبوّة

ئامادەکردنی :

قوتابی/ مامۆستا ئوسامە تەوحیدی (شارەزووری)

بەشێ لە کتێبەکانی مامۆستا ئوسامە

بۆ داونلۆد کردنی کتێبەکان دەست بخەنە سەر بەرگی کتێب

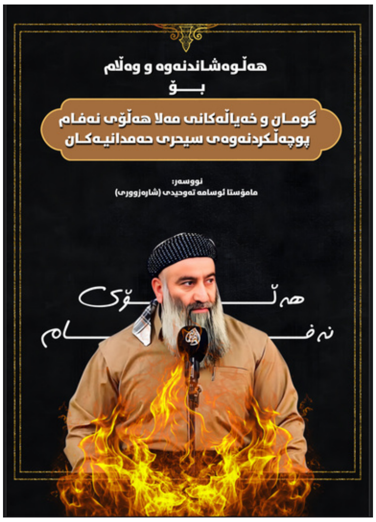

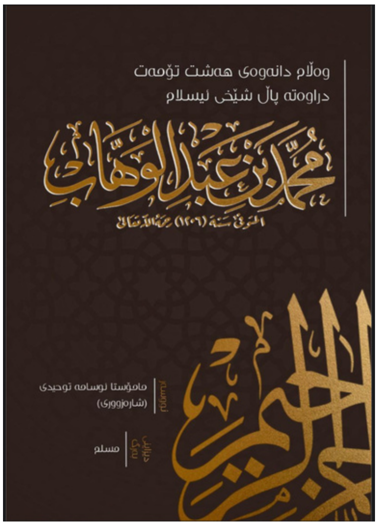

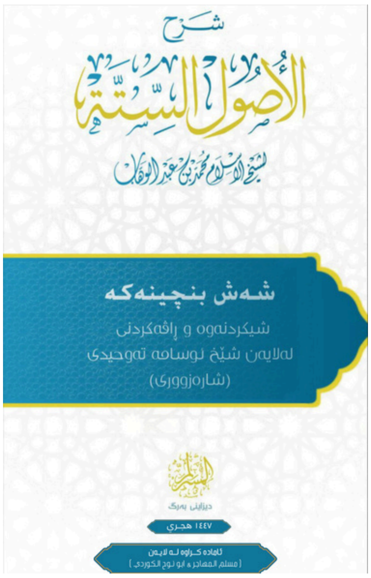

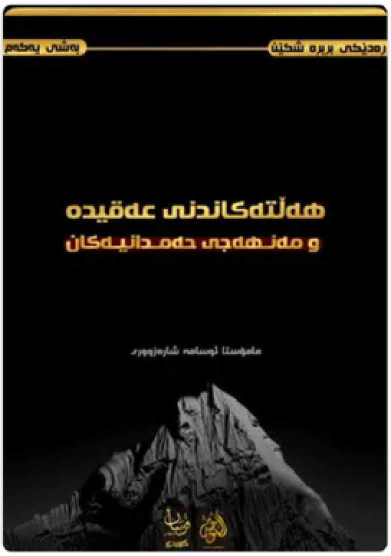

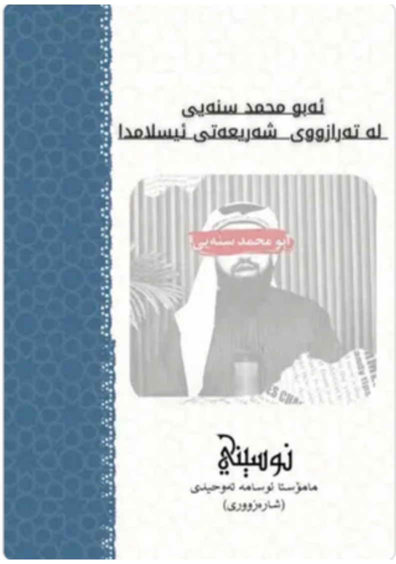

بۆبینینی پۆستەکانی مامۆستا ئوسامە لێرەوە دەتوانن بینەر بن تەنها کلیک لەسەر ناوەکان بکە .

mamosta_osama_tawhede_8
mamosta_osama_tawhede7
mamosta_osama_tawhede6

مامۆستا ئوسامە تەوحیدی 2

مامۆستا ئوسامە تەوحیدی (شارەزووری)

مامۆستا ئوسامە تەوحیدی شارەزووری

پێرست

ژ	بــابــەت	لاپەڕە
١	حوکمــە شەرعیە فقهیەکان	٢-٨
٢	ئــایا واجب و فەرز جیــاوازیان هەیە ؟	٩-١٠
٣	مانا ومەبەستی لەفز و وشەی شەرعی	١١-٢٢
٤	جیاوازی چیە لەنێوان خولع وطلاق و الفسخ	٢٣-٢٧
٥	فاسق وكــافر ومنافق وجۆرەكــانی چین؟	٢٨-٣٧
٦	زوهد و وەرع چییە ؟	٣٨-٤٦
٧	فەرموودەی الاحــاد چیە ومتواتر چیە ؟	٤٧-٥٣
٨	(کوفری جەهل) (جوهلی واجب) (جەهلی حەرام) (علمی حەرام) (علمی مندوب) (علمی موباح) چییە ؟!	٥٤-٥٩
٩	جیاوازی نێوان (المدارات و المداهَنە) چیــە ؟	٦٠-٦٥
١٠	توقــیە چـــیە ؟	٦٦-٧٢

حوكمـه شه‌رعيه فقهيه‌كان

① واجب (بريتيه لەوشتانەی الله تعالى و پێغەمبەرەكەی صلى الله عليەوسلم فەرمانيان پێكردووە بەشێوەی پابەندبوون پێوەی) وەك پێنج نوێژە فەڕزەكە و ڕۆژووی ڕەمەزان وزەكات بۆئەووكەسەی لەتوانای هەيە وەحەجكردن بۆئەوكەسەی لەتوانايدا هەيە واجب بەفەڕزيش ناوئەبرێت بكەری واجب پاداشتی بۆهەيە وە ئەوكەسەی وازبهێنێت لەكردنی واجب هەڕەشە وسزای بۆدياريكراوە لەشەرعدا

واجب (ياخود فەڕز) زانايان ئەيكەن بەدووبەشەوە

①واجب عينی (واتا لەسەر هەموو تاكێك لەموسڵمانان واجبە كەهەستێ بەجێ بەجێكردنی وەك نوێژ و ڕۆژو وزەكات وحەج وجيهادی واجب كەهەركەسە واجبە لەسەری خۆی هەستێ بەجێ بەجێكردنی)

②واجب كفائی (واتا لەئەسڵدا ئەوكارە لەشەرعدا واجب كراوە بەڵام لەسەر تاك بەتاكی موسڵمانان واجب نيە ئەگەر كۆمەڵێ لەموسڵمانان هەستان بەجێ بەجێی كردنی ئەو واجبە ئەوا لەسەر باقی موسڵمانان لائەچێت بەڵام هەركات هەموويان وازيان هێنا لەكردنی ئەم جۆرە واجبە ئەوا هەموويان تاوانبارن وهەڕەشەيان لەسەرە بەنەكردنی ئەم واجبە)

بۆنمونە جیهادکردن بۆ فەتحکردنی وڵاتی کافرە ئەصڵیەکان ئەمە واجب ـی کفائی یە

ئیمام ـی أحمد رحمه الله ئەفەرموێت : (الغزو واجب على الناس كلهم ، فإذا غزا بعضهم أجزأ عنهم) (١)
غەزاکردن واجبە لەسەر هەموو خەڵکی بەڵام هەرکات کۆمەڵێ لەموسڵمانان هەستان بەغەزاکردن دژی کافران ئەوا لەسەر باقی موسڵمانانی تر لائەچێت

تێبینی [لێت تێکنەچێت جیهاد لەکاتی هەوڵدان بۆ ڕزگارکردنی خاکی داگیرکراوی موسڵمانان فەرزی عەینە واتا لەسەر تاک بەتاکی موسڵمانان واجبە گەر سەدا 99 ـی ئومەت ئەوجیهادە بکات ئەوا لەسەدا 1 کەکەش لەسەری واجبە ئەو جیهادە بکات ولەسەری لاناچێت چونکە واجب ـی عەینە واتا هەرکەسەو لەسەری جیهادکردنەکە واجبە وەک چۆن نوێژ و ڕۆژوو واجبە]

بەڵام هەوڵدان بۆ کۆنترۆڵ کردنی خاکێکی کافران کەپێشتر بەدەست موسڵمانان نەبووە ئەمە واجب ـی کفائی یە هەرکات کۆمەڵێ موسڵمان هەستان بەوجیهادە ئەوا لەسەر ئەوانی تر لائەچێت بەڵام گەر هەموو موسڵمانان پشتیان کرد لەم جیهادە هەموویان تاوانبارن و تەرکی واجبیان کردووە .

(١): "الكوكب المنير" (1/173)

نمـونەیەکی تر شۆردن ـی مردوو ونوێژکردن لەسەری و دفن کـردنی

ئیمام ـی الشافعي رحمه الله ئەفەرموێت : (حق على الناس غسل الميت ، والصلاة عليه ودفنه ، لا يسع عامتهم تركه. وإذا قام به من فيه كفاية أجزأ عنهم ، إن شاء الله تعالى) (١)
مافە لەسەر هەموو خەڵک مردوو بشۆن وەنوێژی لەسەربکەن و دەفن ـی بکەن دروست نیە تێکڕای خەڵکی وازبهێنن لەم کارە بەڵادم ئەگەر کۆمەڵێک هەستێ بەجێ بەجێکـردنی ئەم کارە ئەوا لەسەر ئەوانی تر لائەچێت ئەگەر الله تعالی وویستی لەسەربێت

②سوننەت یان المندوب (بریتیە لەوشتانەی شەرع دانەر فەرمانیکردوە بەئەنجامدانی بەڵام خەڵکی پابەند وناچارنەکـردووە بەکردنی وەهەڕەشەی نەکردووە لەوانەی کەئەنجامی نادەن بەڵام پاداشتی خێری بۆئەووکەسـانە داناوە کەئەنجامی ئەیەن وەکـ شەو نوێژ و نوێژە سونەکان و بەڕۆژووبون ـی سێ ڕۆژ لەمانگێکدا وە خێرکردن و زیکـرکردن

ئەم جۆرە پێی ئەوترێ (المندوب یان مستحب یان سونـنەت یان نوافل)

ســــــوننەت دووجۆرە
①سونەتی موئەکەدە (المؤكَدة)
②سونەتی غیر المؤكدة

(ا): "الأم" (1/312)

جیاوازی ئەم دووجۆرە چیــە؟

ابن نجيم الحنفى ئەفەرمویێت : (أن السنة ما واظب عليه النبي صلى الله عليه وآله وسلم، لكن إن كانت لا مع الترك فهي دليل السنة المؤكَّدة، وإن كانت مع الترك أحيانًا فهي دليل غير المؤكِّدة) (١)
سونەت هەرشتكە پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم پابەندبوە بەئەنجامدانی بەڵام ئەگەر ئەم ئەنجامدانە وازهێنانی تێدانەبوو بێت بەڵگەیە کەئەو کارەسونەتێکی جەخت لەسەرکراوە بەڵام ئەگەر جار جارە وازی لێ هێنابێت واتا سونەتێکی غیر المؤکدەیە (جەخت لێکراوە نیە)

نمونەیەک لەسونەتی المؤکدە عائشة رضي الله عنها ئەفەرمویێت : (أن النبي صلى الله عليه وسلم كان لا يدع أربعا قبل الظهر) (٢)
پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم هەرگیز وازی نەهێناوە لەکردنی چوار ڕکات نوێژی پێش نوێژی نیوەڕۆ

پێغەمبەر فەرمووی صلى الله عليه وسلم : (صلُّوا قبلَ المغربِ ركعتينِ ، قال في الثالثةِ لمنْ شاء) (٣)
دووڕکاتـی پێش نوێژی ئێوارە بکەن .. پاشان لەجاری سێهەم فەرمووی بۆهەرکەسێ کەویستی لێ بێت .

(١): "البحر الرائق" (1/ 18،
(٢): رواه البخاري.
(٣): أخرجه ابن حبان (1588) واللفظ له، والبخاري (1183)، وأبو داود (1281)

③حەرام (یان قەدەغەکراو یان المحظور)بریتیە لەوشتانەی شەرع ـدانەر نەهیکردووە لەئەنجامدانی بەشێوەی ناچارکردن وپابەندکردن بۆ نەکردنی وەک نەهیکردنی شەرع لەکردنی زینا وڕیبا و ئارەق خواردنە و سفوری و سەرپێچی دایک وباوک وڕیش تاشین ..هتد

جائەوکەسەی سەرپێچی بکات وپابەند نەبێت بەدوورکەوتنەوەی لەوشتە قەدەغەکراوانە ئەوا هەڕەشە وسزای لەسەرە لەشەرعدا بەڵام ئەوکەسەشی بەگوێڕایەڵیکردن بۆالله ورسولەکەی صلی الله علیه وسلم وازئەهێنێت لەوحەرامانە ئەوا پاداشتی چاکەی بۆدانراوە

④المکروه(بێزراو) بریتیە لەوشتانەی شەرعدانەر نەهی کردووە لەکردنی بەڵام نەهیکردنەکە لەسەرشێوە ئیلزامکردن وناچارکردن نیە بۆ نەکردن، ئەوکەسەی دوورئەکەوێتەوە لەوشتانەی مەکرۆهن بەنیەتی گوێڕایەڵی بۆشەرع ئەوا پاداشتی چاکەی بۆهەیە وەئەوکەسەشی ئەنجامی ئەیات تاوانبارنابێت

نمونەیەک لەسەر مەکرۆهـ
①وەک ئاوخواردنەوە بەپێوە
② سونەت وایە کەخواردنێ لەپێشت دانرا لەپێش خۆت بخۆی بەڵام مەکرۆهە دەست بەریت بۆ بەشی پشتەوەی قاپەکە لەبەشی پشتەوە وئەملاو وئەولای بخۆیت

⑤موباح یان حەڵاڵ یان جائیز (دروست و ڕێگەپێدراو)بریتیە لەوشتانەی لەشەرعدا فەرمان بەکردنی ونەهیکردن لەکردنی نەهاتوە بۆنمونە خواردن وخواردنەوە و سەفەرکردن ..هتد

چی کاتێ حەڵاڵ ئەبێ بەواجب؟
بۆنمونە ئاو کڕین لەئەسڵدا شتێ حەڵاڵە بەڵام گەر لەشوێنێک بووی ئاوت دەست نەکەوێت بۆدەست نوێژ لەوکاتـەدا ئاوبکڕیت تانوێژەکەت بکەیت لەم حاڵەتە کڕینی ئاوەکە واجبە لەسەرت چونکـە قاعیدەیەکی شەرعی هەیە (ما لا یتم الواجب إلا به فهو واجب .) هەرشتێ پێویست بێت بۆجێ بەجێکردنی واجبێک ئەوا ئەوشتەش واجب ئەبێت

چـی کاتێ حەڵاڵ حەرام ئەبێت ؟
سەفەرکـردن خۆی لەخۆیدا حەڵاڵە بەڵام گەر سەفەربکەی بۆ جێگایەک کەتاوانی تێدا ئەکرێت لەوشوێنە ئەوا ئەو سەفەرکردنەش حەرام ئەبێت

چـــی كاتێ كردنی حەڵاڵ ئەبێت بەخێر وپاداشت ؟
بۆنمونە خەوتن حەڵاڵە بەڵام كەسێ دوای عیشا بخەوێت بەنیەتی ئەوەی شەو هەڵسێت بۆشەونوێژ یان زوو بەئاگابێتەوە بۆنوێژی بەیانی ئەم خەوتنە بەخێر بۆی ئەنوسرێت معاذی كوڕی جبل بە ئەبو موسای ئەشعەری فەرموو : (أحتسب نومتي كما أحتسب قومتي) (١)
لە خەوتنەكەشم چاوەڕێی پاداشت ئەكەم وەک چۆن لەكردنی شەونوێژ چاوەڕێی پاداشت ئەكەم

كەواتا تۆ ئەی برا وخوشكی موسڵمانم دەرگاكانی خێر وچاكە زۆرن ئەونانەی كەئەیخۆی بەونیەتەوەبیخۆ لەنوێژدا بەهێز ڕابوەستیت ئەو ئاوەی ئەیخۆیت بەونیەتەوە بیخۆ لەكاتی قورئان خوێندن دەمت وشک نەبێت چونكە هەموو ئەمانەش بەخێر وپاداشت بۆت ئەنوسرێت

(١): رواه البخاري (4345)

ئـایا واجب و فەرز جیـاوازیان هەیە ؟

زۆرینــەی زانایـان لەسـەر ئەوەن کەفـەرز و واجب جیاوازیـان نیـە چونکە فەرز یـان واجب بـریتیە لەوشـتەی شەرع فـەرمانیکـردووە بەئەنجامـدانی بەشێوەی فەرمانکـردن بۆئەنجامدانی بکەرەکەی پاداشـت ئەدرێتەوە ئەوەشـی ئەنجامـی نایات تاوانبار ئەبێت وشایستەی سزادانـە

(بــەڵام بـەشێ لەزانایان بەتایبەت ـی حەنەفـیەکان بـڕوایان وایە واجب وفەرز جیاوازیـان هەیە ئەڵێن واجب بــریتیە لەوشـتەی کەزانایـەکی موجتەهید (بەڵگەی ظنی) بەپشت بەستن بەهەندێ بەڵگە بۆی دەرئەکەوێت کـەئەنجامدانی ئەو کـارە واجــبە وەک وتر و قوربانیکردن بـەڵام فـەرز بریتیە لەوەی کـەبەڵگەی یـەکلاکەرەوە ئاماژەی پێکراوە وەکـ پێنج نوێژەکـە و زەکات وهاوشـێوەکـانی وە جیاوازیکـردن لەنێوان واجب و فـەرز ڕیواتێکشە لە ئیمام ـی احمد) (١)

الآمدي ئەفـەرموێت: (جیاوازی نیـە لەنێوان فەرز و واجب لەلایان شافعیەکـان بەڵام حەنەفیـەکان بڕوایان وایە فەرز بەو شتانە ئەوترێ کەبەبەڵگەی یـەکلاکەرەوە بەڵگە لەسەر فەرزبونی هاتوە بەڵام واجب بەوشـتانە ئەوترێ کەبەڵگەکـان لەسەری بەڵگەی (ظنی یـە) واتا لای زانایـەک بەواجب دەرئەکەوێت لای زانایـەکی تر بەواجب دەرناکـەوێت)(٢)

(١): الواضح في أصول الفقه لابن عقيل (3/ 201)
(٢): لە أصول الأحكام للآمدي (1 / 99)

جیاوازی نێوان بەڵگەی ظنی وبەڵگەی قطعی (یەكلاكەرەوە چیە ؟)

بەڵگەی ظنی بریتیە لەوبەڵگەیەی كەزیاد لەواتایەک هەڵ ئەگرێت بۆنمونە ئایەتی الله تعالی دەفەرموویێت:

(وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلاثَةَ قُرُوءٍ)(١)

ثلاثة قُروء - هەنێ زانا ئەفەرموون واتا سێ پاكبونەوە هەنێ تر ئەفەرموون واتا سێ حەیض ئەم جۆرە دەلیلە پێی ئەوترێ دلیل ی ظنی چونكە بەڵگەكە زیاد لەواتایەک هەڵ ئەگرێت بەڵام دلیل ی قطعی یەكلاكەرەوە بۆنمونە وەک ئایەتی :

(حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ ..)(٢)

دایک وكچەكانتان لەسەرتان حەرامم كردووە.

جا حەنەفیەكان و ڕیوایەتێ لەئیمامی احمد بڕوایان وایە فەرز بەوشتانە ئەوترێ بەبەڵگەی قطعی فەرزكراوە بەڵام واجب بەوشتانە ئەوترێ بەدلیل ی ظنی بەڵگەی لەسەر هاتوە

بەڵام وتەی ڕاجح ئەوەیە فەرز و واجب جیاوازی نیە وە ئەو ڕاجیاوازیەش لەم بارەیەوە هاتوە ڕاجیاوازیەكی لەفزیە چونكە هەردوولا كۆكن لەسەر ئەوەی فەرز و واجب پێویستە مرۆڤ ئەنجامی بات ئەگەر ئەنجامی نەیات ئەوا شایستەی سزادانە وتاوانبارە

(١): سورة البقرة آية 228
(١): سورة النساء آية 23

مانا ومەبەستی لەفز و وشە شەرعی

①تەکفیری مطلق چیە ؟

بریتیە لەوەی زانایان فەرموویـانە هەرکەسـێ ئەوقسەیە بـکات یان ئەو وتەیە بڵێ ئەوا کـافرە ئەوە پێی ئەوترێ تەکـفیری موتڵەق واتـا ئەوکار وگوفتارە کوفری گەورەیە

②تەکفیری موعەیەن چیە ؟

بریتیە لەوەی ئەوترێ فـڵان شەخس کەناوی زەیدە یان ناوی عەمرە کـافر ومورتەدە

③ئیقامە حوججە چیە؟

بریتیە لەهێنانەوەی بەڵگەکانی قورئان وسونەت وخوێندنەوەی بەسەر ئەوکەسەدا کەئەو حوکمە شەرعیەیی پێ نەگەیشتوە بەجۆرێ هیچ گوومانێکی نەمێنێت لەوبابەتەدا

④بلوغ ـی حوجە چیە؟

بریتیە لەوەی حوکمـی شەرع لەوبابەتەدا گەیشتوە بەگوێی خەڵکی ئەگەرچی بەڵگەکانیشیان پێ نەگەشتبێت تەنها ئەوەندەی پێیان گەیشتبێت حوکمی فلانەشت لەشەرعدا بریتیە لەوحوکمە ئەوا پێی ئەوترێ بلوغ ـی حوجە واتا بەڵگەی پێ گەیشتوە

⑤ازالة الشبهة (لادانی گومان)

واتا ئەوکەسەی هەندێ گومانی لادروست بوە لەسەر بابەتێکی شەرعی بەشێوەی سەحیح بابەتەکەی پێ نەگەیشتوە بەم کەسە ئەوترێ شوبهەی هەیە بۆیە شوبهەکانی بەبەڵگەی شەرعی بۆ ڕون ئەکرێتەوە ئەم خاڵە ئەچێتە ناو بابەتی (ئیقامە حوجەوە)

⑥جەهل چیە

بریتیە لەنەزان بونی بەبابەتێکی شەرعی جەهل دووجۆرە
یان ئەوەتا هەوڵ نادات وخۆی فێرناکات ئەمەیان پێی ئەوترێ جاهلێکی پشت هەڵکەر لەخۆفێرکردن بەعلمی شەرعی
یان جاهلێکە هەوڵ ئەدات و بەشێک لەعلمی بەدەست هێناوە بەڵام نەگەیشتوە بەهەقیقەتی بابەتەکە

⑦تەئویل چیە ؟

تەئویل دووجۆرە : تەئویلی دروست بەواتای تەفسیرکردنی وتەی الله وڕسولەکەی بەوشێوەی الله ورسولەکەی صلی الله علیه وسلم مەبەستیانە وزیاتر ڕونکردنەوەی وتەکەیان کەئەم جۆرە زیاتر پێی ئەوترێ تەفسـیر وەک تەفسیری طبری وابن کثیر ..هتد

تەئویلی سەرزەنشتکراو ئەم جۆرەیان بریتیە لەوەی مانای وشەکانی الله تعالی ورسولەکەی صلی الله علیه وسلم ئەگۆڕێت جائەم ماناگۆڕینە یان لەبەرئەوەیە کەسەکە دەقی شەرعی پێنەگەیشتوە لەوبابەتە یان دەقێکی شەرعی پێگەیشتوە بەهەڵە لێی تێگەیشتوە یان ئەوەتا پێی وایە مەنهەجی سەلەف لەم بابەتەدا بریتی بوە لەتەئویلکردن بەوشێوەیە(کەواتـا تەئویل جۆرێکە لەجەهل واتا کەسەکە زانستی تەواوی پێ نەگەیشتوە لەم بابەتەدا)

⑧بابەتە ئاشکراکانی دین چیە مەبەست پێی چیە؟

بابەتە ئاشـکراکانـی دین ئەوبابەتانەن کەئاشکران عوزر بەجەهل ـی تێدانیە خاوەنەکەی کافـرە وعوزری پێ نادرێت بەجەهل وبەتەئویل

چۆن بابەت ئاشکرا بناسین؟

بابـەتە ئـاشکراکان ـی دین بریتین لەوبابەتانەی

① کە دەقی قورئان وسونەت وئیجماعیان لەسەرە پێی دەوترێ معلوم من الدين بالضروره ـن (واتە پێویستیەکی زانراوە لەدین ـدا) ئایا معلوم من الدين بالضرورة چیە ؟

المرداوي رحمه الله ـدەفەرمویت : (ومعنى كونه معلوماً بالضرورة أن يستوي خاصة أهل الدين وعامتهم ، في معرفته ، حتى يصير كالمعلوم بالعلم الضروري كأعداد الصلوات ، وركعاتها ، والزكاة ، والصيام ، والحج ، وزمانها ، وتحريم الزنا ، والخمر ، والسرقة ، ونحوها) (١)
مانای زانراویەکی پێویستە لەدین واتا عالم وعەوام یەکسانن لەزانینی ئەو بابەتەدا هەموویان دەیزانن تاوای لێ هاتوە بۆتە زانستێکی پێویست وەک ژمارەی نوێژەکان و ڕکاتەکانی و زەکات و ڕۆژوو و حەج و کاتەکەی وحەرام ـی زینا وئارەق و دزی وهاوشێوەکان ـی .

مەرجی دووەم
② جاری واهەیـە بابەتەکە معلوم من الدين بالضرورة نیـە بەڵام دەقێکـی لەسەر هاتوە دەقەکەش بڵاوە (مشهورە) لەلای عالم وعەوام ـی ئومەت ئەمەش دیسان هەمان حوکم ـی معلوم من الدين ـی هەیە بەڵام پلەیەک لەخوار معلوم من الدين بالضرورة یە

مەرجی سێهەم
③ جاری واهەیە دەقێک لەقورئان وسونەت نەهاتوە بەڵام ئیجماع ـی لەسەرە و ئیجماعەکەش گەیشتوە بەعالم وعەوام ـی ئومەت ئەمەش لەسەر وتەی ڕاجح و دروست بەحوکم ـی بابەت ـی ئاشکرا حساب ـە چونکە حوکمەکەی گەیشتوە بەهەمووان و هەموان پێیان گەیشتوە

(١): "التحبير شرح التحرير" (4/1680).

شيخ الإسلام ابن تيمية رحمه الله ـدەفەرمویێت : (ولهذا يكفر جاحد الأحكام الظاهرة المجمع عليها وإن كان عاميا، دون الخفية) (١)
بەوشێوەیە ئەوکەسەی جەحدی حوکمە ئاشـکراکان ئیجماعیەکان دەکات کافر دەبێت ئەگەرچی کەسێکی عەوامیش بێت جیاواز لەبابەتە خەفیەکان .

کەواتـە مەرجە بابەت ـی ئاشکرا ئیجماع ـی بێت واتا بابەتـی خیلافی نابێت بەبابەتی ئاشـکرا چونکە حوکمەکەی شاراوەیە لەلای بەشێ لەزانایان بۆیە بۆتە خیلاف ـی

پێوەری بابـەتی ئاشـکرا چیە بۆ تەکـفیر ؟

ئیمام ـی النووي رحمه الله ـدەفەرمویێـت : (أطلق الإمام الرافعي القول بتكفير جاحد المجمع عليه، وليس هو على إطلاقه، بل من جحد مجمعاً عليه ، فيه نص، وهو من أمور الإسلام الظاهرة التي يشترك في معرفتها الخواص والعوام ، كالصلاة، أو الزكاة، أو الحج، أو تحريم الخمر أو الزنا ونحو ذلك فهو كافر.)

(١): " المستدرك على مجموع الفتاوى " (2/ 254).

ئیمام ـی رافع ـی حوکم ـی یاوە بەتەکفیری ئەووکەسەی جەحدی شتێ بکات کەئیجماع ـی لەسەرە ئەم بابەتەش بەرەهایی نیە بەڵکو (هەرکەسێ جەحدی بابەتێکی ئیجماع ـی بکات کەدەق ـی لەسەر هاتبێت وەلەبابەتە ئاشکراکان ـی ئیسلام بێت کەعالم وعەوام بیزانن وەک نوێژ یان زەکات یان حەج یان حەرام ـی ئارەق و زینا وهاوشێوەی ئەمانە ئەوا ئەوکەسە کافرە (کەواتا مسائل ـی ئاشکرا ئەوەیە دەقی لەسەر هاتوە وە ئیجماع ـی لەسەرە وە بەربڵاوە لەناو خەڵکدا بەجۆرێ عالم وعەوام ئەوشتە ئەزانێت ئەمە پیێی ئەووترێ بابەت ـی ئاشکرا عوزر بەجەهل وتەئویل ـی تێدانیە)

⑨بابەتە خەفیەکان شاراوەکان چین؟

بریتین لەوبابەتانەی بەڵگەکانی لەلای خەڵکی بەڵکو لەلای بەشێ لەزانایان شاراوەیە و لای زۆرێ لەموسڵمانان ئەوبەڵگانە شاراوەن و دیار وئاشکرانین بۆیە ئەوەی لەبابەتێکی شاراوەدا تێبکەوێت تەکفیرناکرێت تا ئیقامە حوجە و ازالة الشبهة ئەکرێت

بۆنمونە / بەدەق ـی ئایەت و سونەت وئیجماع کەسێ تەئویل ـی سیفەتێکی الله بکات کافرە (ئەمە تەکفیری موتڵەقە)

لەسەردەمی سەلەف زانایان ی ئەهلی سونەت تەکفیری زانا جەهمیەکانیان دەکرد(بەموعەیەنی) چونکە وتەی زانایانی ئەهلی سونەت لەسەر تەکفیرکردن ی جەهمیەکان گەیشتبوو بەگەورە ومنداڵ بەپیاو وبەئافرەت بەزانا ونەزان بۆیە عوزریان نەئەیا بە زانا جەهمیەکان بەڵام موقەلیدە جەهیمیەکانیان تەکفیرنەئەکرد چونکە ئەوان بەتەئویلی هەڵە شوێن جەهمیەکان کەوتبون

وە لەسەردەمی ابن تیمیە رحمە اللە تەکفیرکردن لەسەر تەئویل ی سیفات بوو بەبابەتێکی شاراوە بۆیە سەرەڕای چەندین مناقشە لەگەڵ زانا جەهمیەکان تەکفیری نەدەکردن چونکە بابەتەکە شاراوە بوو لەلای زۆربەی زاناکان و زۆربەی عەوام ی خەڵک

شێخ دەفەرموێت رحمە اللە: (وَكَثِيرٌ مِنْ النَّاسِ قَدْ يَنْشَأُ فِي الْأَمْكِنَةِ وَالْأَزْمِنَةِ الَّذِي يَنْدَرِسُ فِيهَا كَثِيرٌ مِنْ عُلُومِ النُّبُوَّاتِ ، حَتَّى لَا يَبْقَى مَنْ يُبَلِّغُ مَا بَعَثَ اللَّهُ بِهِ رَسُولَهُ مِنْ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ ، فَلَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا يَبْعَثُ اللَّهُ بِهِ رَسُولَهُ ، وَلَا يَكُونُ هُنَاكَ مَنْ يُبَلِّغُهُ ذَلِكَ ، وَمِثْلُ هَذَا لَا يَكْفُرُ وَلِهَذَا اتَّفَقَ الْأَئِمَّةُ عَلَى أَنَّ مَنْ نَشَأَ بِبَادِيَةٍ بَعِيدَةٍ عَنْ أَهْلِ الْعِلْمِ وَالْإِيمَانِ ، وَكَانَ حَدِيثَ الْعَهْدِ بِالْإِسْلَامِ ، فَأَنْكَرَ شَيْئًا مِنْ هَذِهِ الْأَحْكَامِ الظَّاهِرَةِ الْمُتَوَاتِرَةِ : فَإِنَّهُ لَا يُحْكَمُ بِكُفْرِهِ حَتَّى يَعْرِفَ مَا جَاءَ بِهِ الرَّسُولُ) (١)

(١): مجموع الفتاوى " (11/407).

واتە: زۆرێک لەخەڵکی لەشوێن وسەردەمێکدا دەژێت کە زۆرێک لەزانستەکانی پێغەمبەرایەتی تێدا کاڵ دەبێتەوە تا وای لێ دێـت کەس نامێنێتەو ئەو دینە بگەیەنێت کە الله پێغەمبەری پێ ڕەوانەکردوە صلی الله علیە وسلم لەقورئان ولەسونەت بۆیە زۆرێ لەوەی الله پێغەمبەری پێ ناردوە نازانرێت وەکەسیش نیە پێی بگەیەنێت هاوشێوەی ئەمە کافرنابێت هەربـۆیە زانایان وپێشەوایان کۆڕان کەئەگەر کـەسێـک لەدەشتایەکی دوور لەئەهل ـی علم وئیمان بژێت وە کەسێ تازە بوبێت بەموسڵمان نکۆڵی شـتێ لەحوکم ـی دیارە متواترەکان ـی ئیسلام بکات تەکفیرناکـرێت تاوەکـ ئەوەی فێر دەکرێت کەپێغەمبەر صلی الله علیە وسلم پێی هاتوە .

⑩جیاوازی نێوان وشەی مجمل و تەفسیل چیە؟

وتەی مجمل بریتیە لەو وتەیەی پێویستی بەڕوونکردنەوەی زیاتر هەیە و مانا هەڵئەگرێت بۆنمونە ئایەتی الله تعـالی دفەرمووێت :

(وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلاثَةَ قُرُوءٍ)(١)

الله لێرەدا فەرموویەتی ئەوانەی تەڵاق ئەدرێن سێ(قروء) چاوەڕێ بکەن سێ قروء لێرەدا مانای دوو وشە ئەدات بەمانای پاکبونەوە لەسێ حەیز وەبەمانای کەوتنە ناو سێ حەیزەوە دێت

(١): سـورة البقرە آیـە 228

یان الله ئەفەرموێت : (وَأَقِيمُوا الصَّلاة) (١)

نوێژبــکەن , بەڵام چۆنیەتی نوێژکردنەکە پێویستی بەوردکاری وڕونکردنەوە هەیە کەلەشوێنی تردا ڕونکراوەتەوە بۆیە دەقی مجمل بەودەقە ڕون ئەکرێت کەتەفسیلی داوە بەچۆنیەتی ووردەکاریەکان

بەهەمان شێوە لەوتەی زانایان وتەی مجمل هەیە بۆنمونە زانایەک ئەفەرموێ نوێژنەکەر کافرە بەڵام ئـایا مەبەستی ئەوکەسەیە بەیەکجاری وازلەنوێژ دێنێت یان مەبەستی ئەوەیە ئەوەی یەک نوێژیش نەکات کافرە بۆیە لێرەدا پێویستی بەتەفسیلە چونکـە وتەکە مجملە و بەتەواوی ڕونی نەکــردۆتەوە

یان زانــایەک ئەفەرموێت ئەوەی وابڵێت کافرە بەڵام نازانین ئەم زانایە بێ عوزردان بەجەهل تەکفیری خاوەن ئەو وتەیە ئەکات یان دوای ئیقامە حوجە بۆیە پێویستی بەتەفسیل و وردەکاریە لەم کاتەدا ئەم وتە مجملە ـی ئەوزانایە بەتەفسیلی وتەی زاناکانی تر شەرح ئەکەین کەزاناکانی تر ڕونکردنەوەی وردتریان لەوبارەیەوە وتوە بۆیە وتەی مجمل ئەوتەی ڕونکراوە و تەفسیل پێدراوە شەرح ئەکرێت

(١): سورة البقرە آیە 43

①① ڕیدە چیە وچەند جۆرە؟

الردة واتا هەڵگەڕانەوە لەئیسلام بەوتەیەکی کوفری گەورە یان کردارێکی کوفری گەورە یان بیروباوەڕێکی کوفری گەورە

الردة مجردة چیە

بریتیە لەوەی کەسەکە تەنها هەڵئەگەڕێتەوە لەئیسلام بەڵام هیچ دژایەتی ئیسلام ناکات نەبەوتە بەکردەوە ئەم جۆرە پێش ئەوەی بکوژرێن داوای تەوبەیان لێ ئەکرێت تەوبەنەکەن ئەکوژرێن

الردة مغلظة چیە؟

بریتیە لەوەی سەرەڕای مورتەدبونەوەی لەئیسلام بەوتە یان کردار دژایەتی ئیسلام وموسڵمانان ئەکات ئەم جۆرەیان بێ داوای تەوبە لێکردن ئەکوژرێن ئەگەر لەشەڕدا دەستگیربکرێن ئەوا حوکمیان کوشتنە بەڵام گەر پێش زاڵبونی موسڵمان بەسەریاندا تەوبە لەکوفرەکەی بکات ئەوا تەوبەکەی لێ وەرئەگیرێت وناکوژێت

②①حوكم بەغەیری ماانزل الله لەقەزیەیەكدا چیە و لەتەشریع ـدا چیە

حكم بغیرماانزل الله لەقەزیەیەكدا بریتیە لەو دادوەرەی یاسای دەوڵەتەكەی هەمووی یاسای ئیسلامە بەڵام بۆنمونە كەسێكی ناسراوی دزی ئەكات دەستی نابڕێت ئەمە پێ ئەوترێ لەڕووداوێكدا حوكمی بەشەرع نەكردووە بەڵام یاسای دەست بڕین دزی بەگشتی نەسڕیوەتەوە لەسیستەمی دەوڵەتەكەیدا بەڵام حكم بغیر ماانزل الله لەتشریعی عام بریتیە لەوەی حاكمی دەسەڵاتدار بڕیارێك دەرئەكات یاسای دەست بڕینی دز لەسیستەمی حوكمڕانی ئەسڕێتەوە ئەڵێ سزای دزی بریتیە لەسجن

③① تەبدیلی حوكمی الله چیە ؟

تەبدیل دووجۆرە

جۆری یەكەم / بریتیە لەوەی كەسێك بەدرۆوە حوكمێك بداتە پاڵ ئیسلام بۆنمونە حەدی دز دەست بڕینە ئەوبڵێت سزای دز لەئیسلامدا سجنە ئەمە پێی ئەوترێ تەبدیل

جۆری دووەم بریتیە لەوەی حاكم حوكمی ئیسلام لەوڵات لادەدات یاسای دەستكرد ئەخاتە شوێن حوكمی الله بەبێ ئەوەی بڵێت ئەم یاسا دەستكردە یاسای ئیسلامە

④①کفر دون کفر چیە؟

بریتیە لەکوفری بچوک چونکە کوفری بچوک بریتیە لەو کوفرەی کەخاوەنەکەی لەئیسلام دەرناکات بەڵام تاوانەکەی هێندە گەورەیە بەکوفری بچوک ناوئەبرێت وەک سوێند خواردن بەغەیری الله وحوکم نەکردن بەشەرعی الله لەقەزیەیەکدا(لەڕوداوێکدا)

⑤①کوفری گەورە چیە؟

بریتیە لەوکوفرەی خاوەنەکەی لەئیسلام ئەکاتە دەرەوە پێی ئەوترێ مورتەد وەک ئەوحاکمەی کەتەشریع دائەنێت و حەڵاڵ وحەرام بەهەواو ئارەزووی خۆی بۆخەڵکی دائەڕێژێت

⑥①طائفة الممتنعة چیە؟

بریتیە لەوکۆمەڵەی کەخاوەن هێز وچەکدارن بەزەبری هێز وچەک ڕێگری لەجێ بەجێکردنی یاسایەکی ئیسلام ئەکەن وەک مانعی زەکات کەلەسەردەمی هاوەڵان پەیدابوون و شەڕیان لەدژکرا وکوژران وبەمورتەد ناوبران

جیاوازی چیە لەنێوان خولع وطلاق و الفسخ

①طلاق
بریتیە لەکۆتایی هێنان بەپەیوەندی هاوسەرگیری لەلایەن پیاوەوە وە بەدەربڕینی چەند وشەیەکی تایبەت

②الفسخ
بریتیە لەهەڵوەشانەوەی گرێبەستی هاوسەرگیری لەبنچینەو بناغەوە فسخ بەهۆکاری حوکمێکی شەرعی ڕوودەدات یان بەبڕیاری دادوەری شەرعی

جیاوازی ئەو دووحاڵەتە چیەلەڕووی حوکمەوە ؟

ئیمام ـ الشافعي ئەفەرموێت : (كل ما حُكِمَ فيه بالفرقة ، ولم ينطق بها الزوج ، ولم يردها ... فهذه فرقة لا تُسمَى طلاقاً) (١)
هەربڕیارێک لەبارەی جیاکردنەوەی ژن ومێردبدرێت بەویست و لەفزی پیـاوەکە نەبێت ئەم جیابوونەوەیە ناونانرێت بەطەلاق .

(١): "الأم" (5/ 128) .

تەڵاق لەواقعدا ئەكرێ لەبەر هۆكارێ رووبات وئەكرێ كەسانێ هەبن بەبێ هۆكار ژنەكەی خۆی تەڵاق باتبەڵام الفسخ هەرگیزبێ هۆكار رووندادات بەڵكو ئەبێت هۆكارێكی شەرعی لەئارادبێت بۆ هەڵوەشانەوەی ئەو زواجە بۆنمـونە ئەگەر ژن یان پیاو لەئیسلام هەڵگەڕێتەوە وسووربێت لەسەرئەوەی نەبێتەوە بەموسڵمان ئـەوا ئەو گرێبەستی زواجە (الفسخ) ئەبێت واتا لەڕەگەوە هەڵ ئەوەشێتەوە

- بێ توانای مێرد لەنەفەقەی خێزانەكەی
- بوونی عەیبێك لەهەریەكێكیان كەژیانی هاوسەرگیریان پەك بخات

جـــیاوازیەكی تر بریتیە لەوەی لەحاڵەتی الفسخ(هەڵوەشانەوەی گرێبەستی زواج) مێرد ناتوانێت ئافرەتەكە بگەڕێنێتەوە تەنهـا بەگرێبەستێكی نوێ نەبێت وە بەڕەزامەندی ئافرەتەكە خۆی نەبێت

بەڵام لەتەڵاقی یەكەم و دووەم پیاو ئەتوانێت ئافرەتەكە بگەڕێنێتەوە جایەكسانە ئافرەتەكە ڕازی بێت یان ڕازی نەبێت

③ڕوودانی هەر الفسخ (هەڵوەشانەوەیەکی عەقدی زواج) بەژمارەکانی تەڵاق دانانرێت

ئیمام ـی شافعي ئەفەرموێت : (وكل فسخٍ كان بين الزوجين فلا يقع به طلاق) (١)
هەر هەڵوەشانەوەیەکی عەقدی زواج لەنێوان ژن ومێرد بەتەڵاق دانانرێت

④ تەڵاقدانان لەدەسەڵات ومافی پیاودایە بڕیاری دادوەر بەمەرج ناگیرێت بەڵکو بەڕێکەوتنی نێوان ژن ومێردە بۆجیابونەوەیان لەیەکتری بەڵام الفسخ بەهۆی هۆکارێ شەرعیە وبەبڕیاری دادوەری شەرعی و سەیری ڕازی بونی مێردەکە ناکرێت تەنها لەحاڵەتی خلع نەبێت

⑤ حاڵەتی الفسخ ڕوویدات پێش گواستنەوە وجووت بووون هیچ بەشێ لەمارەی بۆئافرەتەکە نیە بەڵام لەتەڵاقدان پێش گواستنەوە وجووت بوون نیوەی مارەیی دەستنیشانکراو ئەدرێ بەئافرەتەکە (وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ..)

(١): "الأم" (5/ 199) .

الخــلع ـ بریتیە لەوەی ئافرەت داوای جیابونەوە ئەکات لەبەرامبەر سازشکردنی لەمارەیەکەی خۆی یان بەشێ لەمارەیەکەی یان لەبەرامبەر قەرەبوویەکی دارایی

زانایان ڕاجیاوازن ئایا الخلع هەر الفسخ ـە یان الطلاقە ؟
ئەمە خیلافی لەسەرە بەشێ لەزانایان فەرموویانە : (وأما إذا كان الخلع بلفظ الطلاق ، كقوله : طلقت زوجتي على مال قدره كذا ، فإنه يكون طلاقا في قول جماهير أهل العلم)(١)
ئەگەر الخلع ـەکە بەلەفزی تەڵاق بێت وەک بڵێت خێزانەکەمم تەڵاقداوە لەبەرامبەر ئەوەنە پارە ئەمە لەسەر وتەی جمهوری زانایان بەتەڵاق حسابە

(بەڵام ڕیوایەت کراوە لەابن عباس وە ابن تیمیە فەرموویەتی ئیمام ـی احمد و هاوەڵە پێشینەکان لەسەر ئەوەبوون کەالخلع بەتەڵاق حساب نیە ئەگەرچی بەلەفزی تەڵاق ئەکرێت) (٢)

(١): "الموسوعة الفقهية" (19/237).
(٢): "الإنصاف" (8/393).

جائەگەر خلع بەشێ بێت لە الفسخ ئەوا بەعەقدێ نوێ و ڕازی بون مێرد ئەتوانێت ئافرەتەکە بگەڕێنێتەوە

بەڵام لەسەر وتەی ئەوانەی ئەڵێن الخلع بەشێ نیە الفسخ بەڵکو تەڵاقی گەورەیە ئەوا لەسەر وتەی ئەوزانایانە پیاو ناتوانێت ئافرەتەکە بگەڕێنێتەوە تائافرەتەکە شوویەک ئەکات وتەڵاق ئەدرێت

فاسق وكـافر ومنافق وجۆرەكـانی چین؟

الله تعالی فەرموویـەتی

(وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ) (١)

بەڵام الله تعالی ئیمان و بڕوای لا خۆشەویست كردن وە لە نێو دڵتانا شیرینی كردو ڕازانیەوە لەهەمان كـاتدا كوفر وفیسق و مەعصیەت ـی لاناشرین كردن

كەواتـا پێویستەبزانین كوفر وفسق ونیفاق چیە چونكـە گەرنەزانیت ئەوا تێ ئەكەوێت وەكەتـێ كەوتیت ئەوا الله تعالی لەبارەتەوە ئەفـەرموێت

(إِنَّ اللَّـهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا)(٢)

الله تعالـی كافران و دووڕوان لەدۆزەخا پێكەوە كـۆئەكاتەوە .

(١): سـورة الحجرات آية ٧

(٢): سـورة النساء آية ١٤٠

①فاسق کێیە ؟
بریتیە لەوکەسەی لەگوێڕایەڵی الله تعالی وپێغەمبەرەکەی صلی الله علیه وسلم دەرەچێت وە ئەم فسق ـە دووجۆرە

فسق ـی گەورە :- هەرکەس ئەنجام ـی بات لەئیسلام دەرئەچێت وئەبێت بەکافر ئەم جۆرە فسق ـە وەک سەرپێچیکردن ـی ابلیس ـە بۆفەرمانی الله تعالی بەهۆی خۆبەگەورەزانین ملکەچ ـی فەرمانی الله تعالی نابێت وفەرمانی الله ڕەدئەکاتەوە وەک نمونەی ابلیس قال الله تعالی :

(إِلّا إِبليسَ كانَ مِنَ الجِنِّ فَفَسَقَ عَن أَمرِ رَبِّهِ) (١)

ئەوانیش هەموو دەست بەجێ فەرمانەکەیان پیادەکردو کڕنووشیان برد، (ئیبلیس) نەبێ ئەو لە (جن) بوو، لە فەرمانی پەروەردگاری خۆی دەرچوو.

فسق ـی بچوک:- کەبریتیە لەسەرپێچی لەفەرمانی الله تعالی لەبەر هەواو ئارەزوو بەبێ خۆبەگەورەزانین بەرامبەر فەرمانی الله تعالی بەبێ ڕەدکردنەوەی فەرمانی الله وە خۆبەتاوانبار بزانیت کاتێ فەرمانێکی الله پێشێل ئەکەیت ئەم جۆرە فسق ـە پێی ئەوترێ فسق ـی بچوک خاوەنەکەی لەئیسلام دەرناکات

(١): سورة الكهف آية ٥٠

بـەکێ ئەوترێ فاسق ؟
بەوکەسـەی تاوان بەئاشکرا ئەکات وەبەردەوامە لەسەر تاوان

② کـــافر کێیە؟
کوفر بریتیەلەدژی ئیمان لەوتە ولەکـردار ولەبیروباوەڕ کافریش ئەوکەسـەیە کە هەڵ ئەسێت بەئەنجامدانی بـۆنمونە کەسێ لەدڵدا بڕوای بەشتێ لەئیسلام نەبێت ئەمە پێی ئەوترێ کافری اعتقادی یان کوفری تکذیب

یـان کەسێ بەزمان نکۆڵی لەشتێ بکات لەئیسـلام بەڵام لەدڵیشەوە بڕوای پێی بێت ئەمە کـافرە بەدەربڕینی کوفر بەزمان وە کوفرەکەی کوفری جحود وعنادە

یان کەسێ بەلاشـە ملکەچ نەبێت بۆشەرعی الله تعالـی وکار بەتەوحید نەکات ئەمە کوفری کرداری ـە لەجۆری کوفری کوفری الاعراض (پشت هەڵکردن) واستکبار(خۆبەگەورەزانین) ـە

کـافر پێچەوانەی موسڵمانــە چونکە کەسی کافر کوفر پیشان ئەیـات بەڵام موسـڵمان ئیسـلامەتی پیشان ئەیـات

③مناڤق کێیە؟

بریتیە لەوکەسـەی کوفری شاردۆتەوە بەڵام لەڕووکەشدا ئیسـلامەتی پیشان ئەیات وکردار و وتەی کوفری دەرنابڕێت بەڵام لەدڵەوە بڕووای بەشەرع ـی ئیسلام نیە وەڕقی لەئیسلام وموسڵمانانە حەز بەشکستی موسڵمانان ئـەکات بەڵام لەڕووکەشـدا کوفر پیشان نایـات تا زیان لەموسڵمانان بات ئەم جۆرە الله تعالی لەبارەیانەوە ئەفـەرمووێت:

(إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا)(١)

دووڕووەکان لەچینی هەرە خواری ئاگری دۆزەخدان و تۆش هەرگیز ناتوانیت یارمەتیدەرێکیان بۆ پەیداکەی.

مناڤق دووجۆرە

جۆری یەکەم :- کـافرە کەئەوکەسـەیە کووفری لەدڵ شاردۆتەوە وئیسلامەتی پیشـان ئەیات

تێبینی : ئەکرێت کەسـی مناڤق هەندێجار نیفاقەکەی دەربکەوێت وەک چۆن مناڤق ـەکانی سەردەم پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم هەنێ جار نیفاقەکانیان دەرئەکەوت لەگاڵتەکردن بەدین و تحاکم بـۆلای طاغوت و پشتوانیکردن لەکافران ..هتد

(١): سـورة النساء آیـة ١٤٥

وە هەرکـاتێ کەسـی منافق کوفری گەورەی دەرخست ئەوکـاتە ناوی مورتەد ئەیگرێتەوە ومامەڵەی مورتەدی لەگەڵ ئەکرێت بەڵام تاکوفر پیشان نەیـات ئێمە نازانین کێ لەدڵەوە موناقق ـە بۆیە بەپێی ڕووکەشـەکەی مامەڵەی لەگەڵ ئەکەین کەئیسلامی پیشانمان ـدا مامەڵەی موسڵمانی لەگەڵ ئەکەین هەرکات کوفری دەرخست مامەلەی کافری لەگەڵ ئەکەین

جۆری دووەم :- نیفاق بریتیەلەنیفاق ـی بچوک کەخاوەنەکەی لەدین دەرناکات بەڵام سیفەتێکە لەسیفەتەکـانی نیفاق لەوکەسـەدا پێی ئەوترێ نیفاق ـی کرداری یان نیفاق ـی بچوک کەخاوەنەکەی لەبازنەی ئیسلام دەرناکـات

وەک پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم : (أَرْبَعٌ مَن كُنَّ فيه كانَ مُنَافِقًا خَالِصًا، ومَن كَانَتْ فيه خَصْلَةٌ منهنَّ كَانَتْ فيه خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حتَّى يَدَعَهَا: إذَا اؤْتُمِنَ خَانَ، وإذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وإذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وإذَا خَاصَمَ فَجَرَ) (١)

چوار شت هەیە لەهەرکەسـێکا بێت ئەوا منافقێکی تەواوە وەهەرەسـێ سیفەتێ لەم سیفەتانەی تێدابێت ئەوا سفەتێکی منافق ـی تێدایە تاوازی لێ یەنێت.

(١): أخرجه البخاري (2459)، ومسلم (58)

①ئەمانەت ـی لادانرێت خیانەتی لیٚ ئەکات
②قسە بکات درۆ ئەکات
③ ناپاکی لە پەیمان ئەکات
④ زیادەڕوی لەکێشە وناکۆکیدا ئەکات بەجۆریٚ قسەی باتڵ و درۆئەکات تاخۆی سەربخات .

ئایا هەرکەسیٚ ئەوچوار خاڵەی تێدابوو تەکفیری بکەین ؟
وەڵام نەخــێر چونکە مەبەست ـی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم ئەوەیە وەک ئیمام ـی النووی فەرمویەتی قال جماعة من العلماء: المراد به المنافقون الذين كانوا في زمن النبي صلى الله عليه وسلم ... وهذا قول سعيد بن جبير، وعطاء بن أبي رباح، ورجع إليه الحسن البصري، بعد أن كان على خلافه، وهو مروي عن ابن عباس، وابن عمر.. کۆمەڵیٚ لەزانایان فەرموویانە مەبەست پێی منافقەکان ـی سەردەمی پێغەمبەرە صلى الله عليه وسلم کەلەسەردەم ـی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم تەنها منافقەکان هەرچوار سیفەتەکەیان تێدابوو ... ئەمەش وتەی سعیدی کوڕی جبیر وعطاء ـی کوڕی رباح وحەسەن ـی بەصڕیە لەپاش ئەوەی حەسەن لەسەر پێچەوانەی ئەم بۆچونەبوو بەڵام گەڕایەوە بۆئەم بۆچوونە وە ڕیوایەتیش کراوە لەابن عباس وابن عمرەوە ..

واتـا لەسەر وتەی ئەم زانایـانە لەوسەردەمەی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم تەنها منافق ئەوچوارسیفەتەی هەبوە لەیەک کاتدا هیچ موسڵمانێ نەبووە هەرچوارسیفەتەکەی تێدابێت بۆیە رسول الله صلى الله عليه وسلم کەعلم ـی بەحاڵێ منافقەکان بوە فەرموویەتی ئەوەی ئەوچوار سیفەتەی تێدابێت منافق ـە .

وەهەر ئیمام ـی نەوەوی ئەفەرموویێت : (وقد نقل أبو عيسى الترمذي معناه عن العلماء مطلقا فقال: إنما معنى هذا عند أهل العلم: «نفاق العمل»

ئەبو عیسا ـی الترمذی لەزانایان گێڕاویەتیەوە کەواتای ئەوەیە هەرکەسێ ئەوچوار سیفەتەی تێدابێت نیفاق کرداری تێدایە (واتا بەکردار نیفاق ـی بچوکی تێدایە)

الخطابي ئەفەرموویێت : (أن معناه: التحذير للمسلم، أن يعتاد هذه الخصال التي يخاف عليه أن تفضي به إلى حقيقة النفاق
وحكي أيضا عن بعضهم: أن الحديث ورد في رجل بعينه منافق وكان النبي صلى الله عليه وسلم لا يواجههم بصريح القول؛ فيقول «فلان منافق» وإنما كان يشير إشارة؛ كقوله: «ما بال أقوام يفعلون كذا وكذا)(١)

(١): السراج الوهاج من كشف مطالب صحيح مسلم / محمد صديق حسن خان 1/145

ماناکـەی ئەوەیە موسڵمان ئاگاداربێت لەوەی خۆی ڕانەیەنێت لەسەر ئەو سیفاتانە کەترسی ئەوەی لەسەرە سەربکێشێت بۆ نیفاقی هەقیقی .
وە هەنێ تر لەزانایـان فەرموویـانە ئەم فەرموودەیـە پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرمووی مەبەست پیاوێکی منافق بوو بەڵام پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم ناوی ئاشکرا نەئەکـرد بڵێت فڵان کەس منافق ـە بەڵکـو بەئاماژە قـسەی ئەکرد وەک چۆن ئەیفەرموو
خەڵکـانێک هەن ئاوا وئاوا ئەکـەن.

وە هەریـەکێ لەوسیفاتانە درۆ یان پەیمان شکاندن یان خیانەت لەئەمانەت یان فجور لەناکۆکیدا هەریـەکەیان تاوانە وهیچ ـی کوفر نیـە وە هەرکاتێ چەند تاوانێک لەکەسێکدا کۆبێتەوە بەکۆبونەوەی تاوانەکە نابێت بەکـوفر کەواتـا هەرکەسێ هەرچوار تاوانەکە ئەنجام بات کـافرنیـە بەڵام نیفاق ـی کرداری بچوکی لێ دەرکەوتوە کەترسی ئەوەی هەیە بەرەو نیفاق ـی گەورەیی ببات

هەربـۆیە ئیمام ـی ابن حجر ئەفەرموێت : وقد أجمع العلماء على أن من كان مُصدِّقًا بقلبه ولسانه وفعل هذه الخصال لا يُحكَم عليه بكفر، ولا هو مُنافق يخلد في النار.

هەموو زانایـان یەکدەنگن کەهەرکەسێ لەدڵەوە بڕواداربێت وبەزمان ـ ی ئیمان بێنێت بەڵام ئەم چوار سیفەتەی تێدابێت ئەوا حوکم بەکافربوونی نادرێ وەبەهەمیشەی لەدۆزەخ نامێنێتەوە .

کـەواتا ئەهلی سونەت بەپێچەوانەی خەوارج ـن چونکە خەوارج بەتاوان خەڵکی تەکفیرئەکەن وە ئەڵێن هەرکەسێ بەردەوام بێت لەسەر تاوان کافرئەبێت بەڵام ئەهلی سـونەت لەسەر ئەوەن هەرکەسێ بڕواداربێت بەدڵ وزمان وەبەلاشە ملکەچ شەرع بێت بەڵام سەرپێچی بکات بەئەنجامدانی تاوان وبەردەوام بون لەسەر تاوان ئـەوا کافرنابێت

الإمام الصابوني رحمە اللە فەرموویەتی: (ويعتقد أهل السنة أن المؤمن أن أذنب ذنوبا كثيرة، صغائر وكبائر؛ فإنه لا يكفر بها، وإن خرج عن الدنيا غير تائب منها ومات على التوحيد والإخلاص، فإن أمره إلى الله عز وجل إن شاء عفا عنه وأدخله الجنة يوم القيامة)(١)

(١): عقيدة السلف وأصحاب الحديث، للإمام الصابوني

ئەهلی سوننەت بڕوایان وایە ئیماندار کەتاوان بکات تاوانی زۆر چی بچوک بێت یان گەورە بەوە کافرنابێت وەگەر مرد وتەوبەشی لێ نەکردبێت بەڵام لەسەر تەوحید و ئیخلاص مردبێت ئەوا بۆڵای الله تعالی ـە بیەوێ بێ سزادان لێی خۆشەبێت وئەیخاتەبەهەشتەوە لەڕۆژی قیامەتا (بشیەوێ بەئەندازەی تاوانەکەی سزای ئەیا ودوواتر ئەیخاتە بەهەشتەوە)

کەواتـا ئەو چوارسیفەتە کەرسول الله صلی الله علیه وسلم فەرمووی لەهەرکەسێ بێت منافق ـی تەواوە مەبەست ـی پێی منافقێکی سەردەم ـی خۆی بوە بەڵام وەک پیشەی خۆی بەشێوەی گشتی قسەکەی کردووە ئەگینا گەر هەریەکێ لەو سیفەتانە کوفربوایە ئەوا نەیدەفەرموو گەر کەسێ سیفەتێ لەم سیفەتانەی تێدابێت سیفەتێکی منافق ـی تێدایە بەڵـکو بەبونی هەر سیفەتێک تەکفیری بکەرەکەی ئەکـرد بەڵام مادام بەهیچ سیفەتێ لەوچوار خاڵە تەکفیری بکەرەکەی ناکات کەواتا هەریەکێ لەو سیفەتانە تاوانە و بکەرەکەی کافرنابێت وە بەکۆبونەوەی چەند تاوانێکیش مرۆڤ کافرنابێت .

زوهد و وەرع چیە ؟

ئیمام ـی ابن القيم رحمه الله ئەفەرموێت : (سمعت شيخ الإسلام ابن تيمية قدس الله روحه يقول: - الزهد: ترك ما لا ينفع في الآخرة.
- والورع: ترك ما تخاف ضرره في الآخرة) (١)
بیستم لەشێخـی ئیسلام ابن تیمیە ئەیفەرموو زوهد بریتیە لەوازهێنان لەکردنی ئەوشتەی سودی قیامەتی تێدانیە وە وەرع بریتیە لەوازهێنان لەوشتەی ئەترسی زەرەری هەبێت بۆقـیامەت

کەواتـا زوهد وازهێنانە لەوحەڵاڵەی دێتە بەردەستت بەڵام چونکە سودی نیە بۆقیامەت وازی لێ ئەهێنێت وەرعیش وازهێنانە لەوشتانەی گوماناوی وئەترسی زیانی هەبێت بۆقیامەتت

ئیمام ـی مالك بن دينار ئەیفەرموو : الناس يقولون مالك زاهد ، إنما الزاهد عمر بن عبد العزيز فإن الدنيا كانت بين يديه فلم يلتفت إليها .

(١): (مدارج السالكين)

خەڵكی ئەڵێن مالك كەسێكی خاوەن زوهدە بەڵام خاوەن زوهدی هەقیقی عومەری كوڕی عبدالعزیزە چونكە دوونیا لەبەردەستیدا بوو ئاوڕی بۆدوونیا نەئەدایەوە .

الله بەپێغەمبەرەكەی ئەفەرموێ صلی الله علیه وسلم

(وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ)(١)

تۆ چاو لەو ماڵ و سامانە مەبڕە ئەی پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم-! ئێمە بەكۆمەڵێک لە بێ باوەڕەكانمان داوە ئەوە هەر خۆشی ژیانی ئەم دنیایەیەو وزوو لەناوئەچێت چونكە هەر ویستومانە بەو ماڵ و سامان و شكۆفەو جوانی دنیایە، تاقییان بكەینەوە. بێگومان ڕزق و ڕۆزی پەروەردگاری تۆ لە بەهەشتدا باشترەو پایەدار ترە لەوەی ئەوان ئەمڕۆ لەبەر دەسیاندایە.

(١): سورة طه آية ١٣١

ابن كثير ئەفەرموێ لەتەفسیریەکەیدا بەپێغەمبەر ووترا صلى الله عليه وسلم گەنجینەکانی هەموو سەرزەویت پێ ئەبەخشین کەنەبەخشراوە بەپێغەمبەرەکانی پێش خۆت وەناشی بەخشینە کەسی تر لەدووای خۆت وەئەمەی بەتۆ ئەبەخشرێت لەمولکی الله کەم نـاکات پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرمووی اجمعوها لي في الآخرة ، ئەوشتانەم بۆقیامەت بۆکۆبکەنەوەالله تعالى ـش ئەم ئایەتەی دابەزاند

(تَبَارَكَ الَّذِي إِن شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّن ذَٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَل لَّكَ قُصُورًا)(١)

پیرۆزیی و گەورایەتی، هەر بۆالله یە کە ئەوەندە بەدەسەڵاتە ئەگەر ویستی لەوەی ئەوان وتیان چاک ترت دەداتێ باخ و باخاتێکت پێ دەبەخشێت، جۆگە ئاوەکان بە ژێریاندا دەڕۆن و دەتکا بەخاوەنی چەند کۆشکێک

(١): سورة الفرقان آية ١٠

أبو ذر رضي الله عنه ئەفەرموێ لەگەڵ پێغەمبەر بووم صلى الله عليه وسلم كێوی ئوحودمان بینی رسول الله صلى الله عليه وسلم پێی وتم : (يا أبا ذر : قلت : لبيك يا رسول الله ، قال : ما يسرني أن عندي مثل أحد هذا ذهبا ، تمضي علي ثالثة وعندي منه دينار ، إلا شيئا أرصده لدين ، إلا أن أقول به في عباد الله هكذا وهكذا وهكذا عن يمينه وعن شماله ومن خلفه ، ثم مشى فقال : إن الأكثرين هم الأقلون يوم القيامة إلا من قال هكذا وهكذا عن يمينه وعن شماله ومن خلفه وقليل ما هم) (١)

ئەی ئەبا ذر وتم بەڵێ ئەی پێغەمبەری الله فەرمووی گەر هاوشێوەی ئەم كێوی ئوحودە ئاڵتونم هەبێت پێم خۆش نیە سێ شەو ڕۆژم بەسەرا بچێت ودینارێكی لێ بهێڵمەوە تەنها شتێ نەبێت بۆدانەوەی قەرز ئەگینا هەمووی ئەبەخشم بەسەر بەندەكانی الله تعالى ئەوانەی كەپێویستیانە بیبەخەشم بەڕاست وچەپدا وپشتدا بیبەخشم پاشان ڕۆشت وفەرمووی ئەوانەی لەدوونیادا خاوەن ماڵ وسامانێكی زۆرن ئەوا خاوەن كەمترین پلەن لەقیامەتدا تەنها ئەوانە نەبێت ئاوا وئاوا بەڕاست وچەپدا وبەپشتا ئەبەخشن و خێر وچاكەی پێ ئەكەن

(١): (رواه البخاري)

ابن مسعود ئەفەرموێ پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم لەسەر حەسیرێک خەوتبوو کەشوێن حەسیرەکە بەجەستەیەوە دیاربوو پێمان وت ئەی رسول ـی الله صلى الله عليه وسلم با ڕایەخێکی نەرمت بۆ بهێنین ئەویش لەوەڵامدا فەرمووی: (ما لي وللدنيا ، ما أنا في الدنيا إلا كراكب استظل تحت شجرة ، ثم راح وتركها)(١)
چیم ـداوە لەدوونیا من لەگەڵ ئەم دوونیایەدا وەک ئەو ڕێبوارەم کەلەڕێگەدا ماندووئەبێت لەسواریەکەی دائەبەزێت لەژێر سێبەری دارێکدا تۆزێ دائەنیشێت وپاشان ئەڕوات و جێی ئەهێڵێت

دایکـمان عائیشە ڕەزای الله ـی لێ بێت بەعروەی فەرموو: (ئەی کوڕی خوشـکم دوومانگ تێ ئەپەڕی لەماڵی ڕسول الله صلى الله عليه وسلم ئاگر نەئەکرایەوە بۆچێشت لێ نان عروە فەرمووی ئەی بەچی ئەژیان؟
دایـکمان فەرمووی بەئاو وبەخورمـائەوەنەبێت دراوسێکەمان شیریان بۆئەناردین لێمان ئەخواردەوە)(٢)

(١): أخرجه الترمذي (2377)، وابن ماجه (4109)، وأحمد (3709)
(٢): أخرجه مسلم (2972)، والترمذي (2471)

بەڵێ ئەم زوهدی محمد صلى الله عليه و سلم وخێزانەکانی بوو لەکاتێکدا ئەیتوانی بەدووعایـەک لەالله وە یان بەفەرمانێـک لەسەر هاوەڵانی خۆشترین ژیان ژیابایە بەڵام ڕازی بونی بەوبەشەبوو کەالله بۆی نوسیوە وەداوای زیاتری نەئەکرد وبەڵکو دوونیای ئەهاتە بەردەست پشتی لێ ئەکرد

ئیمام ـی القرافي (له الفروق) ئەفەرموێت : اعلم أن الزهد ليس عدم المال، بل عدم احتفال القلب بالدنيا والأموال، وإن كانت في ملكه، فقد يكون الزاهد من أغنى الناس، وهو زاهد؛ لأنه غير محتفل بما في يده، وبذله في طاعة الله -تعالى

چاک بزانە زوهد ئەوەنیە ماڵ وسامانت نەبێ بەڵکو زوهد ئەوەیە ماڵ وسامانت هەبێت دڵت بەوماڵ وسامانە دوونیاییە خۆش نەکەیت ئەکرێ کەسـی خاوەن زوهد لەدەوڵەمەندترینی کەسەکان بێت بەڵام چونکە دڵخۆش نیە بەوەی لەدەستیدایە وئەیبەخشێ لەپێناو گوێڕایەڵی الله تعالى ئەوا کەسێکی زاهیدە

والزهد في المحرمات واجب، وفي الواجبات حرام، وفي المندوبات مكروه، وفي المباحات مندوب، وإن كانت مباحة؛ لأن الميل إليها يفضي لارتكاب المحرمات والمكروهات

زوهدكردن (وازهێنان) لەحەرامكراوەكان واجبە وەزوهدكردن لەواجبات حەرامە (واتا وازهێنان لەواجب حەرام وتاوانە) وە زوهدكردن(وازهێنان لەوشتانەی لەشەرعدا بەكردنی خێرت بۆئەنوسرێ وبەنەكردنی تاوانبارنابیت وازهێنان لەم شتانە) مەكرٍوهـە

وە وازهێنان لەحەڵاڵكراوەكان (كەسودی بۆقیامەت نیە) خێروچاكەیە ئەگەرچی كردنیشی حەڵاڵە چونكە ئارەزوو بون بۆ حەڵاڵەكان سەرئەكێشێ بۆ كەوتنە ناو شتە مەكرٍوهـ وحەرامكراوەكان

وەرع یش لەکردارەکانی جەستەیە بریتیە لەوازهێنان لەوشتەی کەڕێگەپێدراوە ئەنجامی بەیت لەترسی ئەوەی نەوەک زیانی هەبێت سەرچاوەی ئەمەش لەو وتەیەی پێغەمبەرەوە هاتوە صلی الله علیه وسلم کەفەرموویەتی (الحلال بين، والحرام بين، وبينهما أمور مشتبهات؛ فمن اتقى الشبهات، فقد استبرأ لدينه وعرضه)

حەڵاڵ ئاشکرا وڕونە وحەرام ئاشکراو ڕونە وەلەنێوانیاندا شتانێک هەن گوماناوین هەرکەسێ لەوشتە گوماناویانە خۆی بپارێزێ ئەوا دین و سومعەتی سەلامەت وپارێزراو ئەبێت

فإن اختلف العلماء في فعل هل هو مباح أو حرام؟ فالورع الترك. أو هو مباح أو واجب؟ فالورع الفعل.

ئەگەر زانایان لەکارێکدا ڕاجیاوازبوون ئایا حەڵاڵە یان حەرامە وەرع ئەوەیە تۆئەو کارە ئەنجام نەدەیـن یان لەشتێ ڕاجیاوازن ئایا ئەوکارە واجبە یان حەڵاڵە ؟ وەرع ئەوەیە تۆ ئەنجامی بەیت

کەواتـا وەرع خۆگرتنەوەیە لەشتێ نەوەک بۆقیامەت زیانی هەبێت وە زوهدیش نەکردنی شتێکە لەبەردەستت دایە نەوەک بۆقیامەت سودی نەبێت

الله تعالی زوهد و وەرع ـمان پێ ببەخشێت ودڵەکانمان پڕ ئیمان بکات اللهم امیــن

فەرموودەی الاحاد چیە ومتواتر چیە ؟

فەرموودەی متواتر : بریتیە لەوەی کۆمەڵێ کەسی زۆر ڕیوایەتیان کردوە کەمەحاڵە ئەم کۆمەڵە بەڕێکەوتن لەنێوان خۆیاندا ڕێکەوتبن لەسەر گێڕانەوە

بۆنمونە فەرموودەی متواتر دووبەشە صلى الله عليه وسلم مَنْ شَهِدَ أنْ لا إلهَ إلاَّ الله وَجَبَتْ لهُ الجَنَّةُ".
ئەم فەرموودەیە 34 هاوەڵ گێڕاویانەتەوە وە خەڵکانێکی زۆر لەوهاوەڵانەیان گێڕاوەتەوە واتا هەموو چینێکی سەندەکە خەڵکانێ زۆر هەمان شتیان گێڕاوەتەوە

متواتری لەفز ومانا : واتا هەموو ئەوکەسانەی ئەو فەرموودەیەیان گێڕاوەتەوە هەموویان دەقاودەق وەک یەک فەرموودەکەیان گێڕاوەتەوە نمونەی فەرموودەی (من كذب عليَّ مُتعمداً فليتبوَّأ مقعدَه من النار) هەرکەسێ درۆیەک بەئەنقەست بەدەممەوە بکات ئەواباجێگایەک بۆخۆی دانێت لەدۆزەخ .
زیاد لەحەفتا هاوەڵ گێڕاویەتیەوە .

جۆری دووەم متواتــر لەمانادا بەڵام ڕیوایەتی لەفزەکان بەجیاواز جیاواز هاتوە بەڵام هەمووی یەکـ واتا ئەیەن وەک فەرموودەکانی باسی شەفاعەت و مەسح لەسەر خوف

کەواتـا مەرج ـی فەرموودەی متواتر بریتیە لە
①ژمارەیەکی زۆر ڕیوایەتی بکەن
②زۆری ژمارەی ئەوانەی ڕیوایەتیان کردوە لەعادەتدا وابخوازێت کەمەحاڵ بێت ئەم هەمووە لەسەر درۆ کۆببنەوە
③ هەموو چینەکانی سەنەدەکە ژمارەیان زۆربێت واتا خەڵکانێ زۆر لەخەڵکانێ زۆر لەخەڵکانێ زۆر لەپێغەمبەر صلی الله علیە وسلم گێڕابێتیانەوە
④گێڕانەوەکە بەشێوەی هەست بێت واتا بۆنمونە بڵێت بیستم یان بینیم یان پێی وتم

فەرموودەی متواتر بەهێزترین جۆری فەرموودەی صحیح ـە

فەرمووودەی ئاحاد : هەرفەرمووودەیەک متواتر نەبێت ئەوا ئاحادە جا ئاحاد دابەش ئەبێت بۆسێ بەش فەرمووودەی مـشهور بریتیە لەو فەرمووودەیەی سێ کەس یان زیاتر ڕیوایەتیان کردووە

نمونەی فەرمووودەی (إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنْ النَّاسِ وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمُ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ فَإِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُؤوسًا جُهَّالًا فَسُئِلُوا فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْم فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا) الله تعالى زانست هەڵناگرێت بەوشێوەیەی لەسنگی خەڵکی دەربێنێت بەڵکـو زانست هەڵ ئەگرێت بەمردنی زانایان تا وای لێ دێت هیچ زانایەک نامێنێت خەڵکی چەندسەرانێکی نەزان دائەنێن بۆخۆیان پرسیاریان لێ ئەکەن ئەوانیش بەنەزانیەوە وەڵامیان ئەیەنەوە خۆشیان وخەڵکیش گومڕا ئەکەن .

ئەم فەرمووده پێی ئەوترێ مەشهور ئیمام ـی البخاري ومسلم وأحمد، والطبراني، والخطیب - رحمهم الله. گێڕاویانەتەوە

لەپێنج کەسەوە ئەم فەرموودە گێڕادراوەتەوە لەهەرچینێکی سەنەدەکەیدا سێ کەس کەمتری تیانیە لەهەموو چینێکیدا سێ کەسی جیا جیای تێدایە تائەگاتەوە بەهاوەڵان لەچوار هاوەڵەوە ئەم فەرموودەیە گێڕدراوەتەوە ئیمام ـی بخاري ومسلم سەنەدەکەیان ئەگەڕێتەوە بۆ عبد الله بن عمرو بن العاص- رضي الله عنه - وە طبراني سەنەدەکەی ئەگەڕێتەوە بۆ أبي هريرة - رضي الله عنه - وە سەنەدی ئیمام أحمد ئەگەڕێتەوە بۆ زیاد بن لبید - رضي الله عنه -وە سەنەدی خطیب ئەگەڕێتەوە بۆ عائشة- رضي الله عنها -واتا زیاد لەسێ کەس گێڕاویانەتەوە بەسەنەدی جیا جیا

فەرموودەی العزیز بریتیە لەوەی دووکەس گێڕابێتیانەوە

وەک فەرموودەی (لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ) هیچ یەکێ لەئێوە ئیمان ناهێنێت تاوەک من لەلای خۆشەویستر ئەبم لەخۆی وباوکی(ودایکی) و ومنداڵەکەی وهەموو خەڵکی

ئەم فەرموودە ئیمامی بخاری گێڕاویەتیەوە سەنەدەکەی ئەگەڕێتەوە بۆ أبي هريرة - رضي الله عنه - وەئیمام ـی مسلم گێڕاویەتیەوە سەنەدەکەی ئەگەڕێتەوە بۆ أنس ـی کوڕی مالك واتا دوو کەس ڕیوایەتیان کردووە

فەرموودەی غەریب : بریتیە لەوەی تەنها یەک کەس ڕیوایەتی کردوە وەک فەرموودەی (إنما الأعمال بالنيات..) .هەموو کارو کردەوەیەک بەنیەت

ئەم فەرموودەیە تەنها ئیمام ـی عمر گێڕاویەتیەوە لەپێغەمبەر صلى الله عليه وسلم وە تەنها علقمة بن أبي وقاص لەئیمام عمری گێڕاوەتەوە وەتەنها محمد بن إبراهيم التيمي لەعلقمەی گێڕاوەتەوە وتەنها يحي بن سعيد الأنصاري لەمحمد بن ابراهيم ـی گێڕاوەتەوە پاش یەحیا خەڵکێ زۆر گێڕاویانەتەوە ئەمە سەنەدەکەی هەمووی یەک کەسە پێی ئەوترێ غەریب

هەریـەکێ لەم جۆرانەی فەرموودەی ئاحاد حوکمـێکی خۆی هەیە ئەبێت بەچوار بەشەوە

①یان خۆی لەخۆیدا سەنەدەکەی هەمووی سەحیحە واتا پیاوانی سەنەدەکە هەمویان مەرجەکانی صحيح بونیان تیدایە

②یان پلەی پیاوانی فەرموودەکە لەخوار صحیح ـە پێیان ئەوترێ حسن واتا پیاوانی سەنەدەکە خۆی لەخۆیدا پلەی حسن یان هەیە

③یان صحیح ـە بەڕێگەیەکی جیاوازتر
④یان حسن ـە بەڕێگەیەکی تر

خۆی لەخۆیدا صحیح بێت واتا سەنەدەکەی پچڕانی تێدانیە هەمووی کەسی ضەبط و عەدل ئەیگێڕنەوە لەیەکتری تائەگات بەصەحابەکە هیچ عیلەت و شازبونی تێدانیە

خۆی لەخۆیدا حـەسەن بێت بێت واتا سەنەدەکەی پچڕانی تێدانیە هەمووی کەسی عەدل گێڕاویانەتەوە بەڵام ضەبط ـی کەسەکان لاوازە وەک کەسانی صحیح نین بەڵام عیلەت وشازبون ـی تێدانیە

صحیح بەڕێگەیەکی تر بریتیە لەوەی کەخۆی لەخۆیدا پلەی حەسەنی هەیە بەڵام بەڕێگەیەکی بەهێزتر هەمان فەرموودە هاتوە ئەوا پێی ئەوترێ صحیح لغیرە (واتا بەڕێگەیەکی تر ئەبێت بەصحیح لغیرە چونکە بەهۆی ڕێگایەکی ترەوە بۆتە سەحیح نەک خۆی لەخۆیدا سەحیح بێت)

ئەم چوار جۆرە وەرئەگیرێن و کاری پێ ئەکرێت وئەکرێت بەبەڵگە

هەربـۆیە فەرموودەی ئاحاد ئەگەر صحیح بێت یان صحیح لغیرە بێت یان حسن بێت یان حسن لغیرە بێت وەرئەگیرێت لەعەقیدە و لەئەحکـام ـدا

تێبینی هەریەکێ لەوجۆرانەی فەرموودەی ئاحاد وردەکاری وتەفسیلی تری تێدایە بەڵام بەشێوەی پوختکردنەوە باسمان کردووە

وەهەرچی فەرموودەیەکیش لەخوار پلەی حسن لغیرە بێت ئەوا زەعیفە وزەعیف یش وەرناگیرێت وپلەکانی زەعیفیش جیاوازە بەڵام ئەوەی کۆی ئەکاتەوە ئەوەیە کار بەزەعیف ناکـرێت

(کوفری جەهل) (جوهلی واجب) (جەهلی حەرام) (علمی حەرام) (علمی مندوب) (علمی موباح) چییە ؟!

①ئەوجەهلە چیـە کـە کوفرە ئەگەر خۆی فێرنەکات؟

ئەو جەهلەی کوفـرە وبەهۆیەوە مرۆڤ کـافرئەبێت بریتیە لەجاهل بون بەزاتی الله تعالی وتەوحیـدی الله تعالـی

ئیمام ـی ابن کثیر رحمە الله ئەفەرموێت الله تعالی بەپێغەمبەرەکەی ئەفەرموێت (وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْلَمُونَ)[١] ئەگەر کـەسێ لەو موشـریـکانە واتا ئەگـەر کەسێ لەو هاوبەشدانەرانەی کەفەرمانم پێکردووی بەجەنگکردن لەدژیـان وە خوێن وماڵیانم بۆحەڵاڵکـردووی (استجارك)واتـا داوای ئەمـانی لێکردی ئەوا تۆش وەڵامـی بەرەوە ئەمانی پێ بدە (حتی یسمع کلام الله) تاگوێی لەقسەی الله ئەبێت واتـا [القرآن] واتا قورئانی بۆبخوێنەوە وە فەرمانەکانی الله ـی بیر بێنەوە وە بەڵگەی لەسەر بچەسپێنە...

(١): سـورة التوبة آية ٦

(ثم أبلغه مأمنه) پاشان بەئەمانەوە بیگەڕێنەوە بۆ وڵات وشارەکەی خۆی (ذلك بأنهم قوم لا يعلمون) چونکەئەوانە کـەسانێکی نەزانن. واتا بۆیە ڕێگەمان پێدای ئەمانیان بەیتێ بۆئەوەی فێری دینی الله بن و بانگەوازی بۆپەرستنی الله بڵاوبێتەوە

الله بەموشریـکی ناوبردن چونکە جاهلـ ـن بەتەوحید وەک ئیمام ـی بەغەوی لەتەفسیری ئەم ئایەتە ئەفەرموێت (حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ) تاگوێ بیستی قسەی الله ئەبن (ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ) چونکە ئەوان کەسانێکی نەزانن (واتـا) أي : (لا يعلمون دين الله وتوحيده) تەوحید ودینی الله نازانن.

کەواتـا ئەم جۆرە جەهلە کـوفرە وخاوەنەکەی کـافر وموشـریکە

شیخ ـی ئیسلام ابن تیمیه ئەفەرمویّت : (العلم بالله إيمانا والجهل به كفرا ... والجهل بالله فی كل حال كفر قبل الخبر وبعد الخبر)(١)
زانـست بوون بەالله ئیمـانه وه جاهل بون بەالله کوفره .. وه جاهل بون بەالله لەهەموو باردۆخێکدا کوفره پێش هاتنی پەیـام و دوای هاتنی پەیـام .

② ئەوجەهلە چیـە کەوا ئیمانە خۆت فێر نەکەیت؟

ئەوجەهلەی واجبە خۆت فێرنەکەی بریتیە لەخۆفێرنەکـردنی سیحر چونکە خۆفێرکردن بەسیحر کوفرە بەڵام خۆفێرنەکـردن لێی ئیمـانە

قال الله تعالى
(وَمَآ أُنزِلَ عَلَى ٱلۡمَلَكَيۡنِ بِبَابِلَ هَٰرُوتَ وَمَٰرُوتَۚ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنۡ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَآ إِنَّمَا نَحۡنُ فِتۡنَةٞ فَلَا تَكۡفُرۡۖ)(٢)

(١): الفتاوی بەرگی 7 پەڕەی 325
(٢): سـورة البقره آیه ١٠٢

واتە : هەروەها کەوتنە شوێنی ئەو زانیاریی و زانستیەی هاتبوویە سەر ئەو دوو فریشتەیە «هاروت و ماروت» لە «بابل»ی عێراقدا. لەو سەردەمەدا خەڵک زۆر سەرقاڵبوون بە جادوو و فڕوفێڵ لەگەڵ یەکتردا،

جا لەوکاتەدا الله تعالی ئەودوو فریشتەی نارد تا جادوویان بۆ ڕوون بکەنەوەو خەڵکی تێبگاو بەهەڵە نەچن و بزانن کە جادوو لەگەڵ موعجیزەی پەیامبەرێتیدا دووشتی لێکجیاوازن،

وە لەهەمان کاتیشدا ئەو دوو فریشتەیە بەخەڵکەکەیان دەوت: ئێمە تەنها مایەی تاقیکردنەوەین و هاتووین بۆ بەتاڵکردنەوەو هەڵوەشانەوەی سیحر،

ڕەفتار بەسیحر مەکەن وە لەهەمان کاتدا هەر کەسێکیان فێری جادوو دەکرد لە سەرەتاوە پێیان دەگوت: ئەم کارەی ئێمە تەنها بۆ تاقیکردنەوەو فێربوونی جیاکردنەوەی (موعجیزە) و(سیحرە)و لەلایەن الله نێردراوین، کەوابوو ئاگادار بە! خۆت کافر مەکە .

③ ئەو جەهلە چیـە مرۆڤ تاوانبارە بەخۆفێرنەکـردن؟

ئەو جەهلەی مرۆڤ تاوانبار ئەبێت بەخۆفێرنەکـردن بریتیە لەبابەتە دینیەکانی ڕۆژانەی موسڵمـان وچۆنیەتی ئەنجامدانی عیبادەتەکانی لەسەر ڕێبازی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم لەنوێژو ڕۆژوو وزەکات وحەج وە خۆفێرکردن بەشەرع بۆکارە دوونیایەکان کەپەیوەندیان بەدینەوە هەیە

بۆنمـونە کەسێک مامەڵە بەپارە و دراوئەکـات واجبە خۆی فێری ئەحکام ـی ڕیبا و کڕین وفرۆشتنی شەرعی بکات بەخۆفێرنەکـردن وکەمتەرخەمی لەخۆفێرکردن تاوانبار ئەبێت چونکە بەهۆی جەهلەوە ئەکەوێتە ناو مامەڵەی ناشەرعیەوە بەوهۆیەشەوە تاوانبار ئەبێت

ئیمامـی احمد ئەفەرموێت (ويجب أن يطلب من العلم ما يقوم به دينه)(١)

واجبەلەسەر موسڵمان بەدوای زانست بگەڕێ بۆ بەڕێوەبردنی دینەکەی

(١): كشاف القناع" (1/ 411)

④ ئەو خۆفێركردنە چیە كەخێر وپاداشتەوخۆفێرنەكـردنیش تاوان نیە؟

ئەو خۆفێركـردنە كارێكی باشە وەخۆفێرنەكردن لێی تاوان نیـە بریتیە لە ڕۆچون لەبابەتە فقیهەكان وشارەزابون بەڕاجیاوازی زانایان لەبابەتەكـان

⑤ ئەو خۆ فێركردنە چیـە كە فەڕزی كیفایەتە؟

بریتیە لەخۆفێركردن بەزانستی سەنەدی فەرموودە ونحو صرف ومیرات ..هتد ئەمە فەڕزی كیفایەتە گەر هەندێ لەموسڵمانان خۆیان فێری ئەمـە بكەن ئەوا لەسەر موسڵمانانی تر لائەچێت

⑥ ئەو زانستە چیە كەحەڵاڵە خۆی فێركـات ؟

ئەوزانستەی حەڵاڵە خۆت فێربكەیت وەك خۆفێركردن بەو شیعرانەی كە خراپەی تێدانیـە

⑦ ئەو زانستە چیە كەحەرامە خۆی فێركات ؟

ئەوزانستەی حەرامە خۆت فێربكەیت وەك خۆفێركردن بەئامێرەكانی مۆسیقا و هۆكارەكانی تاوان

جیاوازی نێوان (المدارات و المداهَنه) چیــه ؟

موداڕات : بریتیه لەگرتنەبەری ڕێگەی جوان بۆ دەعوەکردن ئەمە جائیز و خۆشویستراوە لەشەرع

موداهەنه : کـردن بریتیه لەسازش کردن لەدین

جا موداهەنەکردن لەسەر تاوان وبێ دەنگبون لەسەر تاوان وفەرمان نەکردن بەچاکـه لەپێناو بەدەستهێنانی دونیا ئەم جۆرەیـان حەرام وتاوان ـه

جۆری دووەم له موداهەنه : موداهەنەکـردن لەسەر وازهێنان لەدژایەتیکردن ـی کوفر لەپێناودونیا وەکـ ڕازی بون بەکوفری دیموکراسی وبێدەنگبون لەسەر ناشرین کردن ـی کوفر و وازهێنان لەباسەکان ـی کوفر بەطاغوت و ئیمان بەالله وقبوڵکردن ـی کوفر لەپێناو بەدەست هێنان ـی دونیا ئەمەیان موداهەنەیە لەتەوحید و حوکمـەکەی کوفره

زانایان چەند تەفسیرێکیان کردووە بۆ ئەم دوو وشەیه کەتەفسیرەکان لێکەوە نزیـکن

ئـــــيمام ـى القرطـبى رحمه الله ـدەفەرموێ

(**أنَّ المدَاراة**: بذل الدنيا لصلاح الدنيا أو الدين، أو هما معًا، وهي مباحة، وربما استُحبت، **والمداهنة**: ترك الدين لصلاح الدنيا)(١)

مودارات بریتیە لەبەخشینی دوونیا لەپێناو بەدەست هێنانی دونیا یان لەپێناو بەدەست هێنان ـی دین یان لەپێناو بەدەست هێنان ـی دین ودونیا پێکەوە ئەم کارەش دروستە بەڵکو کارێکی خوازراوە لەشەرع ـدا بەڵام مداهەنە بریتیە لەوازهێنان لەدین بۆ باشکردن ـی ژیان ـی دوونیا.

ئيمـــــام ابن بطال ـدەفەرموێــــــت

(المدَاراة من أخلاق المؤمنين... وقد ظن مَن لم يمعن النظر أن المدَاراة هي المداهنة، وذلك غلطٌ؛ لأن المدَاراة مندوب إليها، والمداهنة محرَّمة والفرق بينهما بيِّن... وفسَّرها العلماء فقالوا: المداهنة هي أن يَلقى الفاسق المظهر، فيُؤالفه ويُؤاكله، ويُشاربه، ويرى أفعاله المنكرة، ويريه الرضا بها، ولا ينكرها عليه ولو بقلبه، وهو أضعفُ الإيمان...

(١): فتح الباري؛ لابن حجر: 10/ 454.

فهذه المداهنة التي برَّأ الله عز وجل منها نبيه عليه السلام بقوله: ﴿ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴾ [القلم: 9] والمدَاراة هي الرفق بالجاهل الذي يستتر بالمعاصي، ولا يُجاهر بالكبائر، والمعاطفة في ردِّ أهل الباطل إلى مراد الله بلين ولطف، حتى يرجعوا عمَّا هم عليه)(١)

موداراتی لە ڕەوشتی باوەڕدارانـە .. هەندێ واگومان دەبەن لەوانـەی جوان تێڕاوانینیان نەکردوە بـۆ ئەم بابەتە واگومان دەبەن مداراتی بریتیە لە مداهەنە بەڵام ئەم بۆچونونە هەڵەیـە چوونکـە موداراتی لەشەرع ـدا هاندراوین بۆی بەڵام مداهەنە حەرام ـە جیاوازی نیوان موداراتی ومداهەنە ... زانایان تەفسیریان کـردووە وتویانە **مداهەنە** ئەوەیە لەگەڵ فاسق ـدا ڕووخۆش بیت و دۆستایەت ـی بکەیت ونان ـی لەگەڵ بخۆیت و بخۆیتەوە کارە خراپەکانی ببینیت بەڵام ئینکاری لێ نەکەیت تەنانەت بەدڵیش بەڵکوو واپیشان دەیت ڕازیت بەکارەکان ـی ئائەمە مداهنەیە

(١):شرح صحيح البخاري؛ لابن بطال: 10/ 305 - 306.

کەالله عزوجل پێغەمبەرەکەی لێ بەری کـردووە صـلى الله علیه وسلم کەالله ـدەفەرموێت ((وَدُّواْ لَوۡ تُدۡهِنُ فَيُدۡهِنُونَ) موشریـکان ئاواتە خوازن کە تۆ نەرمی بکەیت (لە ئایینەکەتدا) دەربارەی بیروباوەڕەکەت، جا ئەوانیش ئەوکاتـە نەرمیت لەگەڵ بکەن و رێککەون، بەڵام **مداراٍت** بریتیە لەنەرم بون بەرامبەر کەسـی جاهیل کەتاوان دەکات ودەیشاریتەوە و تاوان ـی گەورە بەئاشکرا ئەنجام نایـات وە بریتیە لە ڕەدانەوەی ئەهل ـی باتڵ بەنەرم ونیانی تابگەڕێنەوە بۆلای الله تعالى و لەوگومڕاییەی لەسەرین دەربچن .

ئـــــیمام ـی ابن القیم رحمـــــه الله ـدەفەرموێت

(المدَارَاة صفة مدح، والمداهنة صفة ذم، والفرق بينهما: أن المدَارَاة تلطُّف الإنسان بصاحبه حتى يستخرج منه الحق أو يرده عن الباطل، وأما المداهن، فهو الذي يتلطَّف مع صاحبه ليُقرَّه على ذنب أو يتركه على هواه، فالمدَارَاة لأهل الإيمان، والمداهنة لأهل النفاق)(١)

(١): الروح؛ لابن القيم، ص 231.

موداڕات سیفەت ـی ستایش کردن ـە و موداهەنە سیفەت ـی سەرزەنشت کـردن ـە جیاوازی نێوانیان ئەوەیە **موداڕات** بریتیە لەوەی مروڤ نەرم ـی ئەنوێنێت بەرامبەر هاوەڵەکـەی تا لەهەق ـی لێ دەربێنێت یان لەباتڵ دووری بـخاتەوە بـەڵام **موداهن** بریتیە لەوەی نەرم ـی ئەنوێنێت بەرامبەر هاوەڵەکـەی تالەسەر تاوان بمێنێتەوە یان لێدەگەڕێ هاوەڵەکەی لەسەر هەواو ئارەزووی خۆی بەردەوام بێت ، موداڕات سیفەت ـی ـەهلی ئیمانە و موداهەنەش بۆ ئەهلی نیفاق ـە .

ئیمـــــام ـی ابن حجر رحمـــه الله ـدەفەرموێت

(وضابط المدَاراة: ألَّا يكون فيها قدح في الدين، والمداهنة المذمومة: أن يكون فيها تزيين القبيح، وتصويب الباطل، ونحو ذلك)(١)

پێوەری **موداڕات** ئەوەیـە کە شتێ نەکەیت لەکە بـخاتە ناو دینەکەتەوە بەڵام **موداهەنەی** سەرزەنشتکراو ئەوەیە کە ناشرین بەجوان دابنێیت وە باتڵ بەهەق وەسف بکەی هاوشێوەی ئەم شـــتانە .

(١): فتح الباري؛ لابن حجر: 13/ 52-53.

الشيخ عبداللطيف بن عبدالرحمن ال الشـــيخ ـدەفەرموێ

(وأما الفرق بين المداراة والمداهنة، فالمداهنة: ترك ما يجب لله من الغيرة، والأمر بالمعروف والنهي عن المنكر، والتغافُل عن ذلك لغرض دنيوي وهوى نفساني... وأما المداراة، فهي درء الشر المفسد بالقول اللين، وترك الغلظة، أو الإعراض عنه إذا خيف شره)(١)

جیاوازی نێوان موداڕات وموداهەنە ئەوەیە **موداهەنە** وازهێنانە لەو غیرەتە واجب ـەی کەبۆ الله پێویستە بۆالله بەکاری بهێنیت وازهێنان لەفەرمانکردن بەچاکـە ونەهی لەخراپ ـە خۆغافڵکردن لێی لەپێناو دونیا و هەوای وئارەزوی نەفس ... بەڵام **موداڕات** بریتیە لەلادانی شـەڕی خراپکار بەوتە نەرم و توندنەبون بەرامبەری یان پشت کردن لەخراپکار ئەگەر ترسی توش بونت بوو بەشەڕی .

(١): الدرر السنية، لعلماء نجد الأعلام: 8/ 71 - 72.

توقـیە چـــیە ؟

ئیمام ـ ی ابن حجر ئەفەرموێت (معنى التَّقِيَّة الحَذَرُ من إظهارِ ما في النَّفسِ من مُعتَقَدٍ وغيرِه للغيرِ)(١)

مانای توقـیە ئەوەیە ئاگادار وریابێت لەدەربڕینی بیروباوەڕ وهیچ شتێکی تر بۆکەسانی تر

واتـا توقیە بریتیە لەشاردنەوەی بیروباوەڕەکەت نەکـ دەربڕینی کوفر

بۆنمونە ـ موەحیـدێـک

خزمێکی هەیە کەخزمەکەی چەکدارێـکی مورتەدە ئەگەر بەزمان نەرمی نەنوێنێت یان بەکرداری جۆرێـک ڕێزیان لێنەگرێت وتەوقەیان لەگەڵدا نەکات لەوانەیە گومانی لێ بکەن بڵێن ئەمە تونـدڕەوە و توشی گرتنی بکەن لەم حاڵەتەدا توقـیە بەکار ئەهێنیت لەپێناوئەوەی توشی گرتن وزەلیل ـ ی نەبێت لەژێر دەستیان

(١): (فتح الباري) (12/314).

بەڵگەش وتەی الله تعالی یە قال تعالی :

(لَّا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۖ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَن تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً ۗ)(١)

نابێ بڕواداران جگە لە بڕواداران کەس بگرن بەدۆست هەرکەسێک لەفەرمانی الله دەرچێ و کافران بکاتە دۆستی خۆی، ئەوە هیچ بەشێکی پەیوەندیی ئیمانیی بەالله ـوە نیە مەگەر لێیان بترسن و، بتانەوێ لەشەڕیان خۆ ڕزگار بکەن و خۆ بپارێزن، ئەوە لەوکاتەدا بە ڕەواڵەت دوژمنایەتیی و دژایەتی ناکرێن

عروة بن الزبير ـدەفەرموێت دایکە عائیشە فەرموویەتی

پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم مولەتی هاتنە ژورەوەی بەپیاوێك ـدا فەرمووی ڕێگەی بدەن خراپترین کوڕی عەشیرەتەکەی خۆیەتی بەڵام کاتێ ئەو کابرایە هاتە ژوورەوە پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم زۆر بەنەرمی قسەی لەگەڵداکرد

(١):سورة آل العمران ٢٨

(دایکە عائیشە)دەفەرموێت وتـم ئەی پێغەمــبەری اللە صلی اللە علیە وسلم سەرەتا ئاوات پێ وت دواتر کەهاتە ژورەوە نەرمیت لەگەڵیــدا نوانــد لەقسەدا

پێـغەمــبەر صلی اللە علیە وسلم فەرمووی ئەی عائــیشە خراپترین خەڵکی لەلای اللە ئەوانەن کەخەڵکـی وازیان لێ ئەهێنن ولێیان دەگەڕێــن بۆ خۆپاراستن لەخراپــە وشەڕیــان .

(فقال صلى الله عليه وسلم: ائذنوا له فبئس ابن العشيرة. أو بئس أخو العشيرة، فلما دخل ألان له الكلام، فقلت له: يا رسول الله، قلت ما قلت ثم ألنت له في القول؟ فقال: أي عائشة، إن شر الناس منزلة عند الله من تركه الناس أو ودعه الناس اتقاء فحشه)(١)

کــەواتا پێغەمــبەر صلی اللە علیە وسلم بۆخۆپـاراستن لەخراپە وشەڕی ئەوکــابرایە مامەڵەی نەرمی لەگەڵــیدا کرد

(١): رواه البخاري ومسلم.

هاوەڵی بەڕێـــز ئەبوودەردا دەفەرموێت

(إِنَّا لَنَكْشِرُ فِي وُجُوهِ أَقْوامٍ، وَإِنَّ قُلُوبَنَا لَتَلْعَنُهُمْ)(١)

لە ڕووی خەڵكانێكـدا كەخراپـەكارن لێو بەزەردە خەندەیـن، بەڵام دڵمان نەفرەتیان لێدەكات.

هاوەڵـی بەڕێز عبـدالله ـی كوڕی مسعود دەفەرموێت

(ما من كلام يدرأ عني سوطين من سلطان إلا كنت متكلماً به)(٢)

هەرقـسەیەك دوو جەڵـدی كاربـەدەسـتم لەسەر لابـدات ئەوا دەیـكەم

(تێـبینیەكی گرنگ ئەم قسەیە مەبەست پێی خۆپـاراستنە نەك لەبەر پاراستنی خۆت قسە لەسەر برا موسڵمانەكەت بكەیت وبەگرتنی بەیت بۆكافران یان بۆخۆپـاراستن كوفری گەورە بكەیت بەڵكـو مەبەست بە توقیــە دەرنەبڕینی دژایەتی دڵـە و وتنی هەندێ وشەی جوانـە كەدەسەڵاتداری ستەمكـار حەزی لەو وشـانەیە بێ ئەوەی ئەو وشانەی ئەیڵێیت پشتگیری كوفرەكانی بێت)

(١): أخرجه البخاري في صحيحه في كتاب (الأدب)

(٢): (المدونة الكبرى لمالك بن أنس ج3 ص29).

ئیمام ـی ابن كثیر رحمه الله : لەتەفسیری ئەوئایـەتە (إِلا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً) ـدەفەرموێت (أي: إلا من خاف في بعض البلدان أو الأوقات من شرهم ، فله أن يتقيهم بظاهره لا بباطنه ونيته)(١)

واتا ئیلا مـەگەر لەهەندێ شوێن وهەندێ كات ترستان هەبوو لەشـەڕی كافران ئەوا جائیزە خۆتان بپارێزن لێیان بەڕووكەش نەك لەدڵ ولەنیەت (واتـا كەبەدەم پێی دەڵێی بـەرێـز لەدڵەوە بەسوك و بێ نرخ تەماشای بـكە)

ئیـمام ـی الْقرطُبي رحمـه الله ـدەفەرموێت :

(وَالتَّقِيَّةُ لاَ تَحِل إِلاَّ مَعَ خَوْفِ الْقَتْل أَوِ الْقَطْعِ أَوِ الإْيذَاءِ الْعَظِيمِ ، وَلَمْ يُنْقَل مَا يُخَالِفُ ذَلِكَ فِيمَا نَعْلَمُ إِلاَّ مَا رُوِيَ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ مِنَ الصَّحَابَةِ ، وَمُجَاهِدٍ مِنَ التَّابِعِينَ)(٢)

(١): "تفسير ابن كثير" (2 /30)
(٢): الموسوعة الفقهية" (186/13-187) :

توقــیەکردن حەڵاڵ نیــە ئیلا مەگــەر لەترســی کوشتن وبڕیـن و ئازاردانێکی گەورە نەبێت وە کەس خیلافی نەبـوە لەمەدا ئەوەندەی ئێمە بزانین ئیلا ئەوە نەبێت کەلەمعاذبن جبل ـ ی صحابی ومجاهد ـ ی تابعی گێڕاوەتەوە کەپێچەوانەی ئەوبەجائیز دانانەبونە .

ڕونکــردنەوەیەکی بچوك

لەکوفرکردندا توقــیە نیە : واتــا کوفری گەورە بکەی وەک چەک هەڵگرتن بۆکوفری یان دوعای سەرکەوتن بۆکوفر و بڵێیت ئەمەم بۆخۆپاراستن کردوە نەخــێر ئەمە کوفرە پێی کافردەبــیت چونکــە لەکوفری گەورەدا تــەنهـا ئیکراهـ ـ ی مانع ـ ی تەکـفیرە نەک توقــیەکردن چونکـە ئیکراهـ جیایە لەتوقــیە

توقــیە بریتیە لەدەرنەبـڕینی دژایەتی ونەرمی نواندن لەقــسە نەك بەگرتندانی موسڵمانان بەبیانوی خۆپاراستن چونکە بەگرتن دانی موسڵمان یارمەتیدانی کافرانـە وکوفری أکـــبرە وعوزری تێدانــیە

زیناكردن و كوشتن و مشروب خواردن بەبیانوی خۆپاراستن ناچێتە ناو حوكمی توقیەوە تەنانەت لەحاڵەتی ئـیكراهیشدا زیناكردن وقتل كردن جائیزنیــە چجای لەحاڵەتی توقـیەدا.

الحمد لله رب العالمين

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ